

Arja Urpilainen

LAPSI VUOROHOIDOSSA

**- Perheiden kokemuksia vuorohoidosta ja lapsen
temperamentista ryhmäperhepäivähoidossa**

**Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2012
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Urpilainen, Arja. LAPSI VUOROHOIDOSSA - Perheiden kokemuksia vuorohoidosta ja lapsen temperamentista ryhmäperhepäivähoidossa. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos, 2012. 88 sivua.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lasten ja vanhempien kokemuksia vuorohoidosta sekä vanhempien ja lasten tulkintoja temperamenttipiirteistä vuorohoitoon sopeutumisessa.

Tutkimus toteutettiin kahdessa vuorohoitoyksikkönä toimivassa ryhmäperhepäiväkodissa. Tutkimukseen osallistui viisi perhettä ja kuusi 3–6-vuotiasta lasta. Aineisto kerättiin vanhemmilta kotona täytettävillä kyselylomakkeilla, joista toinen koski vuorohoitoa ja toinen lasten temperamenttipiirteitä. Lapsilta aineisto kerättiin haastattelemalla ja havainnoimalla heitä ryhmäperhepäiväkodeissa. Aineisto analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä.

Tutkimus osoitti, että aikaisiin aamuhoitoihin lähteminen oli hankalaa, lapset olivat väsyneitä, he ikävöivät ja kaipasivat aikuisen ja kavereiden läsnäoloa. Leikit olivat rauhallisia aamun aikaisina tunteina. Iltahoitoon lähteminen oli helpompaa, mutta hoitopäivät saattoivat olla pitkiä ja lasten oli vaikea rauhoittua yöunille iltahoidon jälkeen. Myöhäisissä iltahoidoissa lapset olivat väsyneitä ja levottomia sekä leikit olivat hektisiä.

Tutkimus osoitti, että lapsista mukavinta vuorohoidossa oli kerran viikossa järjestettävä leikki- ja lelu päivä. Myös kaverit ja hoitajat olivat lapsille tärkeitä. Ikäviä asioita vuorohoidossa olivat muun muassa ikävöiminen ja kiusaaminen sekä päiväunet.

Tutkimus osoitti myös, että lasten ja vanhempien tulkinnat lasten aktiivisuudesta ja rytmisyydestä olivat samansuuntaisia. Tutkittavat lapset olivat liikunnallisesti aktiivisia ja heidän mielipuuhaansa vuorohoidossa oli ulkoilu ja jumppa. Rytmisyydeltään tutkittavat lapset olivat säännöllisiä vuorohoidosta huolimatta. Heidän unirytmensä kuitenkin häiriintyi jonkin verran vuorohoidon vaihtelevan rytmin takia.

Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että lapset tarvitsevat vuorohoidossa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista läsnäoloa eli aikuisen syliä, lapsen kohtaamista yksilöinä sekä yhdessä pelaamista ja leikkimistä lapsen kanssa. Iltahoidossa tarvitaan riittävästi aikuisia, jotta aikaa ja ohjausmahdollisuuksia olisi yhtä lasta kohden enemmän. Tutkimuksen mukaan myös temperamentiltaan erilaiset lapset tarvitsevat erilaista ja yksilöllistä huomiota vuorohoitoon sopeutumisessa.

Avainsanat: vuorohoito, ryhmäperhepäivähoito, temperamentti

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	6
2	VUOROHOIDO JA RYHMÄPERHEPÄIVÄHOITO OSANA PÄIVÄHOITAJÄRJESTELMÄÄ.....	8
2.1	Vuorohoidon määrittely, lait ja asetukset.....	8
2.2	Vuorohoidon tarve, tarjonta ja asiakkaat.....	11
2.3	Ryhmäperhepäivähoidon määrittely, lait ja asetukset.....	13
2.4	Ryhmäperhepäiväkoti vuorohoitoyksikkönä.....	15
2.5	Ryhmäperhepäivähoidon henkilökunta ja asiakkaat.....	16
3	TEMPERAMENTTI OSANA LAPSEN KEHITYSTÄ.....	18
3.1	Temperamentti ja lapsuus.....	18
3.2	Thomasin ja Chessin käsitys temperamenttipiirteistä.....	21
3.3	Temperamenttityypit.....	25
3.3.1	Helppo temperamentti.....	25
3.3.2	Hitaasti lämpenevä temperamentti.....	26
3.3.3	Vaikea temperamentti.....	27
4	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT.....	28
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	30
5.1	Taustatietoja ryhmäperhepäiväkodeista.....	30
5.2	Tutkimukseen osallistuneet lapset ja perheet.....	32
5.3	Kyselyt vanhemmille.....	33
5.4	Lasten haastattelut.....	34
5.5	Lasten havainnoinnit.....	37
5.6	Teorialähtöinen sisällönanalyysi.....	38

6	TULOKSET.....	42
6.1	Lasten kokemukset aikaisista aamuista, myöhäisistä illoista ja viikonlopuista hoidossa.....	42
6.1.1	Aamuhuito.....	43
6.1.2	Iltahuito.....	45
6.1.3	Viikonloppuhuito.....	47
6.2	Hyvät ja huonot asiat vuorohoidossa.....	48
6.2.1	Lasten mielipuhat ja ihmissuhteet vuorohoidossa.....	48
6.2.2	Kurjat jutut lasten näkökulmasta.....	52
6.2.3	Vanhempien kokemukset ja kehittämistoiveet.....	54
6.3	Vanhempien ja lasten tulkinnat temperamentti- piirteiden vaikutuksista vuorohoitoon sopeutumisessa.....	55
6.3.1	Vanhempien arviot lasten temperamentti- piirteistä.....	56
6.3.2	Temperamentti- piirteiden vaikutukset vuorohoitoon sopeutumisessa.....	58
6.3.3	Lasten temperamentti- piirteiden eroavaisuudet vuorohoitoon sopeutumisessa.....	59
7	PÄÄTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	61
8	POHDINTA.....	67
8.1	Luotettavuuden tarkastelu.....	67
8.2	Lapsitutkimuksen eettisyys.....	69
8.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet.....	71
	LÄHTEET.....	73
	LIITTEET.....	77
	LIITE 1 Kysely vuorohoidosta vanhemmille.....	77
	LIITE 2 Kysely lapsen temperamentti- piirteistä vanhemmille.....	78

LIITE 3 Haastattelukysymykset lapselle.....	79
LIITE 4 Havainnointilomake lapsesta.....	80
LIITE 5 ”Kaverit ryhmiksessä” ja ”Mieluisat puuhat”. Tyttö 6v.....	81
LIITE 6 ”Mieliruokia”. Tyttö 5v.....	82
LIITE 7 ”Te on temmonen auto”. Poika 3v.....	83
LIITE 8 ”Maalaamista”. Poika 4v.....	84
LIITE 9 ”Päiväkodin piha ja rappuset, niitä on kiva kävellä ylös”. Poika 6v.....	85
LIITE 10 ”Hämähäkin verkossa”. Poika 4v.....	86
LIITE 11 ”Äiti”. Tyttö 3v.....	87
LIITE 12 ” En tykkää ku pieni poika löi. Se osas kyllä puhua”. Tyttö 6v.....	88

1 JOHDANTO

Vuorohoito on lisääntynyt viime vuosina. Vuonna 2005 vuorohoidossa oli seitsemän prosenttia lapsista. Lasten päivähoiton tilannekatsauksen (2006) arvion mukaan hoidon tarve epätavanomaisina aikoina on kasvamassa. Yhteiskunnan siirtyminen 24/7 -painotteiseksi näkyy lasten päivähoitossa siten, että yhä useammat alle kouluikäiset lapset ovat hoidossa aikaisin aamulla, myöhään illalla, öisin ja viikonloppuisin. Varsinkin iltahoidon tarve on jatkuvasti lisääntynyt. Kunnille tämä aiheuttaa paineita, sillä päivähoitolain 11 §:n mukaan kunnan tulee järjestää lasten päivähoitoa siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (Färkkilä, Kaihiluoto & Kivistö 2006; Siltanen 2011; Väisänen 2003).

Vuorohoitoa järjestetään päiväkodeissa, perhepäiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoitossa. Tavanomaisin vuorohoitoa tarjoava yksikkö pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa on ryhmäperhepäiväkoti eli ryhmis, joka on useimmiten perustettu tilanteissa, joissa kotona tapahtuva yhden hoitajan perhepäiväkoti ja päiväkotit eivät ole pystyneet tarjoamaan hoitoa epäsäännöllistä hoitoaikaan tarvitseville lapsille. Ryhmäperhepäiväkoti on kahden, kolmen tai useamman hoitajan yksikkö. Pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa on eniten kolmen hoitajan ryhmiksiä. (Parrila 2007; Väisänen 2003.)

Ryhmäperhepäiväkodin etuina ovat vanhempien mielestä kodinomaisuus, pieni lapsiryhmä, sisarusten läsnäolo samassa ryhmässä, kaverisuhteet ja vuorovaikutuksen yksilöllisyys ja läheisyys (Väisänen 2007). Lasten mielipiteitä ja kokemuksista vuorohoidosta ei ole juurikaan selvitetty. Tavoitteenani on saada selville, miten lapset vanhempien ohella kokevat vuorohoidon vaihtuvan rytmin arjessaan. Mitkä ovat hyviä asioita vuorohoidossa? Entä mitkä tuntuvat ikäviltä?

Vuorohoidon vaihtuvan rytmin sopeutumiseen saattaa vaikuttaa lapsen temperamentti. Lapsilla on havaittu jopa yhdeksän erilaista temperamenttipiirrettä. Temperamenttipiirteet ovat Thomasin ja Chessin (1977; Chess & Thomas 1986; 2011) mukaan lapsen luontaisia toimintatapoja erilaisissa arjen tilanteissa. Temperamentti on joukko synnynnäisiä valmiuksia ja taipumuksia, joista ympäristön vaikutus, kuten kasvatus ja kulttuuriset arvot ja normit, muokkaa persoonallisuuden. Temperamentti on siis yksilön tyypillinen käyttäytymistyyli tai tapa, miten yksilö toimii. Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on saada selville, minkälaisia tulkintoja vanhemmilla ja lapsilla on temperamentin vaikutuksista vuorohoitoon sopeutumisessa; rauhallisesti ja joustavasti asioihin suhtautuvan lapsen luulisi olevan helppoa olla vuorohoidossa. Entä miten arjen vaihteluihin herkästi reagoiva lapsi kokee vuorohoidon?

Tämä laadullinen tutkimus kohdistuu kahteen ryhmäperhepäiväkotiin, jotka toimivat vuorohoitoyksikköinä. Perheitä on mukana tutkimuksessa viisi ja 3 - 6 -vuotiaita lapsia kuusi. Vanhempien vastattavana on kaksi kotona täytettävää kyselylomaketta, joista toinen käsittelee lapsen temperamenttipiirteitä ja toinen vuorohoidon sujumista. Lasten havainnoinnin ja haastattelun avulla pyrin samaan heiltä kokemuksia vuorohoidosta ja siitä, minkälaisia lapset ovat omasta mielestään. Tutkimuksen tavoitteena on siis saada selville vanhempien näkemys vuorohoidosta ja lastensa temperamenttipiirteistä sekä selvittää lapsen oma näkemys arjen sujumisesta ja omasta temperamentistaan vuorohoidossa.

2 VUOROHOITO JA RYHMÄPERHEPÄIVÄHOITO OSANA PÄIVÄHOITOJÄRJESTELMÄÄ

”Lasten päivähoito on peruspalvelu, jonka järjestäminen on kunnan velvollisuus ja jonka rahoitus tapahtuu pääosin yhteiskunnan varoista. Yhteiskunnan tehtävänä on taata laadullisesti hyvän päivähoidon saatavuus siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistua palveluihin riippumatta perheen sosioekonomisesta tai muusta yhteiskunnallisesta asemasta tai asuinpaikasta. Päivähoitopalvelujen tulee olla monipuolisia ja eri palvelumuotojen tasapuolisesta kehittämisestä tulee huolehtia. Palveluissa voi kuitenkin olla kuntakohtaisia eroja paikallisten olosuhteiden ja asukkaiden tarpeiden mukaan.” (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 16.)

2.1 Vuorohoidon määrittely, lait ja asetukset

Vuorohoidolla tarkoitetaan lasten päivähoitoa, jota järjestetään iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Päivähoitolain 11 §:n mukaan kunnan järjestämää tai valvomaa lasten päivähoitoa tulee olla saatavilla siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kuntien järjestämässä ilta-, yö- ja viikonloppuhoidossa eli vuorohoidossa oli vuonna 2005 lapsia yhteensä 12 804 eli keskimäärin seitsemän prosenttia lapsista (Färkkilä, Kaihiluoto & Kivistö 2006).

Vuorohoitoa järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa. Kunnan koko vaikuttaa vuorohoidon järjestelyihin. Suurissa (yli 75 000 asukkaan) kunnissa päiväkotia vastaa lasten hoidosta iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Pienimmissä (alle 10 000 asukkaan) kunnissa ryhmäperhepäiväkotia

on tavanomaisin vuorohoitoa tarjoava yksikkö. Suurissa ja keskisuurissa (10 000-75 000 asukkaan) kunnissa vuorohoito keskitetään 72 prosenttisesti siten, että vuorohoitoyksiköissä on hoidossa vain vuorohoitoa tarvitsevia lapsia. Pienten kuntien osalta vain joka neljäs kunta järjestää vuorohoitoa tietyissä yksiköissä. Tavallisin keskitetty vuorohoitoyksikkö pienissä kunnissa on ryhmäperhepäiväkoti. Joissakin suurissa ja keskisuurissa kunnissa vuorohoito on keskitetty ostopalvelupäiväkotiin. (Färkkilä ym. 2006.)

Färkkilä ym. (2006, 48-49) jatkavat, että päivähoiton lainsäädäntö ei määrittele erillistä lasten ja hoito- ja kasvatushenkilöstön välistä mitoitusta järjestettäessä lasten päivähoitoa vuorohoitona, vaikka hoidon luonne iltaisin, öisin ja viikonloppuisin on erilaista kuin päivisin. Etenkin iltahoidon osalta vuorohoidossa tulisi olla enemmän kasvatushenkilöstöä lasta kohden kuin normaaliaikoina. Yleisin muutostarve olisi lasten ja hoitohenkilöstön välisen suhdeluvun pienentäminen, jolloin toiminnalliset vaikutukset olisivat lasten näkökulmasta positiivisia, siten aikaa ja ohjausmahdollisuuksia olisi yhtä lasta kohden enemmän.

Subjektiiivinen oikeus päivähoitoon mahdollistaa nykyisin kaikille alle kouluikäisille lapsille oikeuden päivähoitoon. Vuorohoitoon subjektiivista oikeutta ei ole. Monissa kunnissa on Siltasen (2011) mukaan laadittu vuorohoidon linjaukset, joiden avulla pyritään selkiyttämään vuorohoidon käytännöllisiä seikkoja. Linjauksiin on kirjattu ne puitteet, millä tavoin ja missä muodossa vuorohoitoa järjestetään. Yleisimmin vuorohoitoa järjestetään vanhempien työssäolon ja joissakin kunnissa myös opiskelun ajaksi arkisin klo 18 - 06 ja viikonloppuisin. Linjauksissa on painotettu sitä, että lapsi voi olla vuorohoidossa todellisen tarpeen ajan, jolla pyritään saamaan turhat aamu-, ilta-, yö- ja viikonloppuhoidot karsituksi eli lapsi on hoidossa vain ja ainoastaan, kun vanhemmat ovat töissä tai opiskelemassa. Linjauksien lähtökohtana on huomioida lapsen etu, jottei hoitopäivien pituus ole kohtuuttoman pitkä eikä vuorohoito rasita lasta tarpeettomasti. Vanhempien vapaapäivät, sairauslomapäivät ja lomapäivät ovat myös lapsen vapaapäiviä. Joissakin kunnissa on mahdollista, että lapsi voi olla ennalta sovitusti ja perustellusta syystä hoidossa esimerkiksi klo 8 - 15 välisen ajan, vaikka vanhempi on kotona. (Siltanen 2011, 37.)

Lasten päivähoidosta annetun asetuksen 4 § mukaan kokopäivähoidossa oleva lapsi voi olla hoidossa yhtäjaksoisesti korkeintaan kymmenen tuntia ja osapäivähoidossa viisi tuntia vuorokaudessa. Lisäksi lapsi voi olla hoidossa viitenä päivänä viikossa. (Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.) Vuorohoidossa olevaan lapseen tätä pykälää ei voida soveltaa, koska hoitopäivien pituus ja päivien määrä viikossa voi vanhempien vuorotyön takia vaihdella. Sellaisia lapsia, jotka olivat toistuvasti hoidossa yli 10 tuntia kerrallaan oli vuonna 2005 kunnissa yhteensä 3 090 ja toistuvasti yli viitenä päivänä viikossa hoidossa olevia lapsia oli samana vuonna yhteensä 1 324. (Färkkilä ym. 2006, 45-46.)

Räty (2010) pohtii nykyistä päivähoitolain tulkinnanvaraisuutta vuorohoidon osalta. Hänen mukaansa laki ei suoranaisesti vastaa kysymykseen, onko kunnalla aina velvollisuus järjestää lasten päivähoitoa kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan kaikkina vuorokauden aikoina. Toisaalta voiko kunta rajoittaa vuorohoidon järjestämistä esimerkiksi silloin, kun toinen vanhemmista on kotona. Kunnan järjestämisvastuuta voi oikeuskäytännön kautta tulkita niin, että kunnilla on velvollisuus järjestää hoitoa öisin, iltaisin ja viikonloppuisin, vaikka toinen vanhemmista pystyisi huolehtimaan lapsistaan ennen yövuoron alkua. Lain tulkinta eri näkökulmista voi johtaa jopa siihen, että hoitoa järjestetään vanhempien sairastaessa, heidän harrastustoiminnan ajaksi tai kun vanhemmat haluavat viettää kahdenkeskistä aikaa. (Siltanen 2011, 14.)

Samanlaisia huomioita subjektiivisen päivähoito-oikeuden sekä yö- ja vuorohoidon tuomista ”vääriinkäytöksistä” on tuonut esille myös Jallinoja (2006). Hänen tutkimissaan kansalaisten mielipidekirjoituksissa on pohdittu vanhempien oikeutusta viedä lapset hoitoon, vaikka vanhempi on kotona tai poikkeavien hoitoaikojen käyttämistä vanhempien ”hoitoon” kuten harrastuksiin. (Jallinoja 2006, 152.)

2.2 Vuorohoidon tarve, tarjonta ja asiakkaat

Vuorohoitoa tarvitaan nykyisin yhä enemmän. Lasten päivähoiton tilannekatsauksessa (2006) painotetaan, että eniten hoitoa tarvitaan iltaisin klo 18 - 22. Vuorohoidon tarjonta on liian vähäistä erityisesti suurissa kunnissa. Vuorohoidon kysyntä on tarjontaa suurempi sekä iltaisin, öisin että viikonloppuisin. Nimenomaan viikonloppuisin päivähoitoa tarvittaisiin enemmän. Pienemmissä kunnissa kysyntä ja tarjonta koetaan ongelmallisena. Suurin osa vuorohoidosta on keskitetty päiväkoteihin ja ryhmäperhepäiväkoteihin. Kuntien arvioiden mukaan hoidon tarve epätavanomaisina aikoina lisääntyy kauttaaltaan. Eniten vaikuttaisi kasvavan iltahoitoon tarve: 68 prosenttia kunnista arvioi sen lisääntyvän paljon tai jonkin verran. Vastaava luku oli vuonna 2005 viikonloppuhoidon osalta 58 prosenttia. Yöhoidon kysynnän ennakoitiin sitä vastoin pysyvän ennallaan tai vähenevän 56 prosentissa pienistä kunnista. Suurissa kunnissa ilta- ja viikonloppuhoidon tarpeen lisääntyminen arvioitiin koko maan tasoa suuremmaksi. (Färkkilä ym. 2006, 56; Kaiponen 2005, 5.)

Väisänen (2003) mukaan kauppojen aukioloaikojen ja varsinkin sunnuntai- aukioloaikojen pidentyminen sekä työmatkojen, joustavien työaikojen, satunnais- ja tilapäistyön lisääntyminen ovat syynä ilta- ja viikonloppuhoidon kasvavalle kysynnälle. Vuorotyötä tehdään yleisesti myös teollisuuden aloilla, ravitsemus- ja majoitustoiminnassa, kuljetuksen ja liikenteen ammateissa, sosiaali- ja terveydenhuollon ympärivuorokautisissa toimipisteissä, poliisi- ja pelastuslaitoksen työtehtävissä sekä kuntien maatalouslomitustöissä. (Väisänen 2003, 16-17; Siltanen 2011, 25; Työaikalaki 9.8.1996/605.)

Lehdon ja Sutelan (2008) tekemän tutkimuksen mukaan työaikojen monimuotoistuminen, 24/7-yhteiskuntaan siirtyminen sekä työajan ja vapaa-ajan rajojen hämärtyminen näkyy siinä, että naisten osuus päivätyötä (klo 6 - 18) tekevinä on vähentynyt. Toisaalta miehet ovat aikaisempaa enemmän päivätyössä. Kaiken kaikkiaan päivätyö on kuitenkin suomalaispalkansaajien vallitsevin työaikamuoto (Lehto & Sutela 2008, 131.) Presser (2004) on tehnyt amerikkalaisia vuorotyöläisiä tutkiessaan huomion, jonka mukaan epäsäännöllistä työaikaa tekevien naisten osuus on kasvamassa. Myös De Schipper, Tavecchio, Van IJzendoorn & Linting (2002,

300-301) ja Strazdins, Korda, Lim, Broom & D'Souza (2004, 1517) toteavat, että naiset työskentelevät nykyisin yhä enemmän aamuisin, iltaisin, öisin ja viikonloppuisin eikä pelkästään normaaleina työaikoina. Näin ollen voidaan sanoa, että naisten osuus vuorotyössä on kasvamassa yleismaailmallisesti.

Perherakenteissa tapahtuneet muutokset, kuten yksinhuoltajuus, lisäävät vuorohoidon tarvetta. Perheiden sosiaaliset verkostot ovat kaventuneet ja muuttuneet siten, että lastenhoitoapua ei enää saa sukulaisilta, tuttavilta tai naapureilta (Väisänen 2003, 16; Siltanen 2011, 25-26). Myös Rönkä, Kinnunen ja Sallinen (2005, 300-301) ovat todenneet, että sosiaalisen tukiverkoston ja sukulaisverkoston puuttuminen vaikeuttavat vuorotyössä käyvien yksinhuoltajavanhempien arkea entisestään.

Toisaalta Castrénin (2008, 239-240) mukaan niin biologiset kuin ex-aviosukulaisuhteet pyritään säilyttämään varsinkin pienten lasten vanhemmilla eron jälkeen. Appivanhemmat ovat yhä lasten isovanhempia ja siten sukulaisyhteyden säilyminen koetaan tärkeänä. Lehto ja Sutela (2008) ovat todenneet, että entistä useampi pienten lasten palkansaajavanhempi saa apua sukulaisilta tai tuttavilta työn ja perheen yhteensovittamiseen. Ulkopuolinen apu on työssä käyvien äitien keskuudessa noussut (vuodesta 2003 vuoteen 2005) 56 prosentista 66 prosenttiin, työssä käyvillä isillä vastaavasti 55 prosentista 62 prosenttiin. Eniten avun saanti on lisääntynyt aivan pienten lasten perheissä. Alle kolmivuotiaiden lasten työssä käyvistä vanhemmista 64 % sanoo työn ja perheen yhteensovittamisen helpottuvan sukulaisten ja tuttavien ansiosta, kun vastaava osuus vuonna 2003 oli 52 prosenttia. Myös perheitä, joissa lapset ovat tätä vanhempia, tuetaan sukulaisten ja ystävien voimin yhä enemmän. (Lehto & Sutela 2008, 149-152.)

Kaiponen (2005, 47) on niin ikään vuorohoitoa koskevassa tutkimuksessaan todennut, että sukulaiset, ystävät ja naapurit huolehtivat lasten arjen sujumisesta muun muassa kuljettamalla lapsia päivähoitoon ja sieltä pois. Kröger (2005, 211, 218) huomauttaa puolestaan, että lähes kaikki iltaisin, öisin ja viikonloppuisin työskentelevät yksinhuoltajat tarvitsevat sosiaalisen verkoston, erityisesti isovanhempien, tukea.

Muualla maailmassa vuorotyö lisää erityisen paljon tarvetta käyttää sukulaisia ja tuttavien lastenhoitoapuna, koska kunnallista vuorohoitojärjestelmää ei useimmissa maissa ole kuten Suomessa. Presserin (2004) mukaan amerikkalaisvanhemmat joutuvat käyttämään yhä enenevässä määrin sukulaisten

tukea perheen ja työn yhteensovittamisessa. Etenkin yksinhuoltajaäidit turvautuvat useimmiten isovanhempiin, yleensä isoäiteihin, jotta vuorotyön tekeminen olisi ylipäätään mahdollista.

Vuorohoidon asiakkaiksi mielletään vanhemmat ja lapset. Valtioneuvoston periaatepäätöksen (2002) mukaan ”lasten päivähoidon on varhaiskasvatustalouden, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen päivähoidon joko päiväkodista tai perhepäivähoidosta. Sekä päiväkotitoiminnan että perhepäivähoidon toiminnan edellytykset tulee turvata huolehtien näiden hoitomuotojen ominaispiirteiden ja vahvuuksien säilymisestä ja kehittämisestä.” (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 19.)

2.3 Ryhmäperhepäivähoidon määrittely, lait ja asetukset

Ryhmäperhepäivähoidon voidaan sanoa olevan melko nuori toimintamuoto. Parrilan (2007) mukaan ensimmäiset ryhmäperhepäiväkodit perustettiin kunnallisina hoitopaikkoina vuosina 1988–1990. Vuoden 1988 aikana ensimmäinen ryhmäperhepäiväkoti perustettiin kahdessatoista kunnassa. Eniten ensimmäisiä ryhmäperhepäiväkoteja perustettiin vuoden 1990 aikana (58 kunnassa) ja toiseksi eniten vuoden 1989 aikana (36 kunnassa). Tämä selittyy ryhmäperhepäivähoidon mahdollistaneella päivähoidon 1.7.1990/490 muutoksella (Parrila 2007, 14.) Ryhmäperhepäivähoidon suhdeluku määritellään lasten päivähoidon kahdeksannessa pykälässä seuraavasti:

Asetus lasten päivähoidosta 8 §:

”Perhepäiväkodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää lasta mukaan luettuina perhepäivähoitajan omat lapset, jotka eivät vielä ole perusopetuksessa. Lisäksi voidaan hoitaa yhtä perusopetuslain (628/1998) mukaista esiopetusta saavaa lasta, perusopetuksen aloittanutta lasta tai sellaista kunnan järjestämässä osapäivähoidossa olevaa lasta, joka aloittaa perusopetuksen toimintavuotta seuraavana vuonna. (30.3.2000/329)

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, perhepäiväkodissa kaksi hoitajaa voi samanaikaisesti hoitaa enintään kahdeksaa lasta ja lisäksi osapäiväisesti kahta 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitettua lasta. (30.3.2000/329)

Erityisistä syistä ja huomioon ottaen paikalliset olosuhteet kolme hoitajaa voi hoitaa samanaikaisesti enintään kahtatoista lasta.

Kun perhepäiväkodissa hoidetaan samanaikaisesti useampaa lasta kuin 2 momentissa säädetään, tulee yhdellä perhepäivähoitajalla olla vähintään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen 5 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. (21.8.1992/806)

Kun perhepäiväkodissa hoidetaan yhtä tai useampaa erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevaa lasta, tulee tämä ottaa huomioon perhepäiväkodissa samanaikaisesti hoidettavien lasten lukumäärässä, ellei tällaista lasta varten ole erityistä avustajaa.

Mitä tässä pykälässä on säädetty, ei sovelleta kunnan järjestäessä perhepäivähoitoa saman perheen lapsille heidän omassa kodissaan.” (Parrila 2007, 15.)

Ryhmäperhepäiväkoti voi olla kahden, kolmen tai yli kolmen (yleensä neljän) hoitajan yksikkö. Vuonna 2005 sosiaali- ja terveysministeriön tekemän selvityksen mukaan kunnissa on kahden hoitajan ryhmäperhepäiväkoteja 33 %, kolmen hoitajan ryhmäperhepäiväkoteja 50 % ja yli kolmen hoitajan ryhmäperhepäiväkoteja 17 %. Tämän selvityksen mukaan kunnan koko vaikuttaa jonkin verran siihen, missä muodossa ryhmäperhepäivähoitoa toteutetaan. Pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa on prosentuaalisesti eniten (77 %) kolmen tai useamman hoitajan yksiköitä. Keskiuurissa 10 000–75 000 asukkaan kunnissa vastaava prosenttiosuus on 70 ja isoissa yli 75 000 asukkaan kunnissa 60 % (Parrila 2007, 17).

Ryhmäperhepäivähoitoselvityksessä 136 kunnalta kysyttiin, mitä olivat ne päivähoitoasetuksen edellyttämät erityisyyt asetuksen salliman kolmen tai useamman hoitajan ryhmäperhepäivähoitoyksikön perustamiseen. Suurin osa kunnista mainitsi joko lasten vaihtelevat hoitoajat tai vuorohoidon tarpeen erityisyytenä. Lähes puolet kunnista arvioi päivähoitoa tarpeen nopean määrällisen kasvun sekä kotona työtä tekevien hoitajien vaikean saatavuuden selitykseksi. Yli kolmen hoitajan ryhmäperhepäiväkodin perustamisen syiksi mainittiin edellisten lisäksi lasten varahoitopaikkana toimiminen (Parrila 2007, 17-18.) Väisänen (2007) painottaakin, että useimmat ryhmikset ovat syntyneet tilanteissa, joissa perinteinen päiväkotijärjestelmä ja perhepäivähoito eivät ole pystyneet vastaamaan kasvaneisiin ja rakenteellisesti muuttuneisiin päivähoitoa tarpeisiin, kuten lasten hoitoaikojen muutoksiin säännöllisestä päivähoitosta vuorohoidoksi. (Väisänen 2007, 9).

Ryhmäperhepäivähoitoa ei tunneta omannimisenä hoitomuotona lainsäädännössä, vaan sitä ohjaavat samat lait kuin päivähoitoa. Päivähoitolaissa ja -asetuksessa ei ole myöskään erityissäädöksiä, jotka koskisivat erityisesti ryhmäperhepäivähoitoa. (Väisänen 2007, 12.) Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jaosto (2009) huomauttaa, että suurimmat ja kiireellisimmät muutostarpeet lainsäädännön osalta liittyvät juuri ryhmäperhepäiväkotitoiminnan epäselvään asemaan päiväkodin ja perhepäivähoidon välimaastossa sekä erityisesti kolmen (tai useamman) hoitajan ryhmäperhepäivähoitoyksiköiden toimintaan. (Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia 2009, 24.)

2.4 Ryhmäperhepäiväkoti vuorohoitoyksikkönä

Ryhmäperhepäiväkodit toimivat ainoana vuorohoitopaikkana varsin monissa pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa. Ryhmäperhepäivähoitoselvityksen (2007) mukaan vanhemmat ovat tyytyväisiä ryhmäperhepäiväkotien toimintaan monesta syystä. Sisarukset voivat olla samassa ryhmässä, toiminta on kodinomaista ja joustavaa, lapsiryhmä on pieni ja henkilökunta osaavaa. (Parrila 2007, 36.) Kodinomaisuus tarkoittaa tässä kohdin Parrilan (2007, 42) mukaan fyysistä kodinomaisuutta eli kodinomaista ympäristöä, toisaalta emotionaalista eli kodinomaista ilmapiiriä ja myös toiminnallista kodinomaisuutta eli normaaliin kotiympäristöön liittyviä askareita. Joustavuus puolestaan viittaa aukioloaikojen ja lasten hoitoaikojen joustamiseen, mutta myös joustavuuteen vuorohoitoyksikön toiminnassa yleensä.

Väisänen (2007) tuo esille myös henkilökunnan ja esimiesten luettelemia vahvuuksia ryhmäperhepäiväkodeista. Niitä ovat kodinomaisuuden, pienen lapsiryhmän ja sisarusten samassa ryhmässä olon lisäksi lasten toverisuhteet sekä vuorovaikutuksen läheisyys ja yksilöllisyys. Työntekijät mainitsevat myös työyhteisön tuen ja työn haasteellisuuden (Väisänen 2007, 42). Toisaalta Öhman (2004) väittää, että vuoropäiväkodissa lasten yksilölliseen huomioimiseen ei jää aikaa, kun sijaisia ei resurssisyistä palkata ja alati vaihtuva lapsiryhmä luo levottomuutta ja kiirettä. Tällöin myös toiminnan pitkäjänteinen suunnittelu ja toteutus vaikeutuu. (Öhman 2004, 20.)

Vuorohoidossa olevan lapsen hoidossa tulisi korostua kiireetön ilmapiiri ja fyysinen läsnäolo. Väisäsen (2007) mukaan ryhmäperhepäivähoidossa nämä asiat toteutuvat hyvin. Fyysinen läsnäolo on konkreettista lapsen huomioimista (esim. sylittelyä) silloin, kun lapsi tulee hoitoon aikaisin aamulla tai myöhään illalla. Psykkinen läsnäolo kuvaa työntekijän halua ja kykyä kuunnella lasta sekä ottaa huomioon lapsen kokemukset, toiveet ja mielipiteet. Sosiaalinen läsnäolo tarkoittaa yhteisöllistä läsnäoloa eli sitä, miten paljon ja millä tavoin aikuinen osallistuu lapsen leikkeihin ja muuhun toimintaan. Näiltä osin vuorovaikutus on ryhmäperhepäivähoidossa suurimmaksi osaksi lämmintä, hyväksyvää ja emotionaalisesti turvallista (Väisänen 2007, 44-45.) De Schipper ym. (2002, 323) huomauttavat, että lapsi tarvitsee aikaa, jatkuvuutta ja pysyvyyttä viihtyäkseen niin päivä- kuin vuorohoidossa, mutta varsinkin epäsäännöllisinä hoitoaikoina työntekijöiden lämmin asenne lasta kohtaan on ensiarvoisen tärkeää.

2.5 Ryhmäperhepäivähoidon henkilökunta ja asiakkaat

Ryhmäperhepäivähoidon kelpoisuusvaatimusten mukaan, mikäli ryhmäperhepäivähoitoyksikössä hoidetaan korkeintaan kahdeksaa kokopäivälästä ja kahta osapäivälästä, tulee yhdellä hoitajalla olla vähintään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus (Parrila 2007, 56).

Ryhmäperhepäivähoidosta tehdyn selvityksen (2007, 20) mukaan kunnallisessa ryhmäperhepäivähoidossa työskenteli kyseisenä vuonna yhteensä 2 988 hoitaja ja kasvatustuessa olevaa henkilöä, joista 47 prosentilla oli perhepäivähoitajan ammattitutkinto tai muu varhaiskasvatusalan tutkinto. Väisäsen (2003, 27) mukaan ryhmäperhepäivähoidossa voi työskennellä perhepäivähoitajien ohella lasten-, lähi-, kodin-, päivä- ja sairaanhoitajan tutkinnon suorittaneita sekä lastentarhanopettajia ja sosiaalikasvattajia.

Työtehtävät ovat Väisäsen (2007, 20) mukaan jakautuneet yleisesti siten, että perhepäivähoitajien tehtäväkuva on hoito- ja huoltokeskeinen (lasten hoito ja ravitseminen sekä tilojen kunnossapitotehtävät) ja lastenhoitajan tai

lastentarhanopettajan tehtäväkuva on organisointiin ja pedagogiikkaan painottunutta (työvuorolistojen laadinta, toiminnan suunnittelu ja arviointi sekä yhteistyö muun muassa vanhempien kanssa).

Ryhmäperhepäivähoidon asiakkaita ovat vanhemmat ja lapset. Toimintamuotona ryhmäperhepäivähoito mukautuu nopeasti asiakkuudesta johtuviin muutoksiin ja kykenee palvelemaan niinä vuorokaudenaikoina, joina toiset päivähoiton yksiköt eivät palveluja tarjoa (Väisänen 2007, 40). Yleinen käytäntö on se, että päiväkodin ja perhepäiväkodin kirjoilla olevat lapset tulevat tarvittaessa iltaisin ja viikonloppuisin vuorohoitoon ryhmäperhepäiväkotiin.

3 TEMPERAMENTTI OSANA LAPSEN KEHITYSTÄ

Temperamentin tutkimus on nykyisin varsin laajaa. Kuitenkin tutkijat ovat eri mieltä siitä, miten temperamentti pitäisi määritellä. Määrittelyjä on monia, mutta keskityn tutkimuksessani Thomasin ja Chessin (1977; Chess & Thomas 1986; 2011) näkemykseen temperamentista, koska ”heidän tutkimuksensa ovat perusta nykyiselle temperamenttitutkimukselle” (Rothbart & Gartstein 2008, 319). Thomasin ja Chessin (1977; Chess & Thomas 1986; 2011) mukaan temperamentti on persoonallisuuden biologinen perusta. Temperamentti on joukko synnynnäisiä valmiuksia ja taipumuksia, joista ympäristön vaikutukset, kuten kasvatus, yhteisön odotukset sekä kulttuuriset normit ja arvostukset muokkaavat persoonallisuuden. Temperamentti määritellään yksilölle tyypilliseksi käyttäytymistyyliksi tai tavaksi, miten ihminen toimii eri tilanteissa. Synnynnäinen temperamentti näkyy ihmisen tavoissa, mutta kasvun ja kehityksen kautta hänestä voi tulla esiin aivan uusia piirteitä ja hän voi oppia hallitsemaan temperamenttiaan. (Keltinkangas- Järvinen 2004, 36-37; Thomas & Chess 1977; Chess & Thomas 1986; 2011.)

Temperamentti ja lapsuus -osio käsittelee temperamenttia yleisesti. Luvussa 3.2 keskityn Thomasin ja Chessin käsitykseen temperamenttipiirteistä. Viimeisessä luvussa 3.3 tarkastelen erilaisia temperamenttityyppejä eli helppoa, hitaasti lämpenevää ja vaikeaa temperamenttia.

3.1 Temperamentti ja lapsuus

Kaikille temperamenttiteorioille on yhteistä määritellä temperamentti ihmisen yksilölliseksi tavaksi toimia tai yksilöiden väliseksi eroiksi toimintatyyleissään. Nämä toimintatyylien erot on havaittavissa jo syntymästä alkaen tai jopa sikiöiässä ja

ne ovat suhteellisen pysyviä käyttäytymiseen ja reagoimiseen liittyviä luontaisia ominaisuuksia, joilla on biologinen perusta. Perinnöllisyyden vaikutuksen sanotaan olevan jopa 50 - 60 %. (Keltinkangas- Järvinen 2004, 37, 118; Thomas & Chess 1977, 132-135). Toisaalta Lyytinen, Eklund ja Laakso (1998, 54) huomauttavat, että perimän vaikutus voidaan havaita lapsessa vasta toisesta ikävuodesta lähtien, jolloin temperamenttia pystytään suhteellisen luotettavasti arvioimaan.

Temperamentti vastaa kysymykseen ”kuinka” eli siihen, miten ihminen toimii tietyissä tilanteissa. Ihmiset voivat esimerkiksi ilmaista tunteitaan hyvin eri tavalla. Joku hihkuu riemusta ollessaan iloinen, kun toinen puolestaan vain hymyilee vaisusti. Kuitenkin kasvatus- ja kulttuurierot vaikuttavat synnynnäisen temperamentin piirteisiin. Esimerkiksi hillittyä käytöstä edustavat kasvatusperinteet tai kulttuuriset velvoitteet muokkaavat temperamentin biologista pohjaa. (Keltinkangas-Järvinen 2004, 39-40; Thomas & Chess 1977, 78-80.)

Keltinkangas-Järvinen (2004, 44) toteaa, että temperamentti saattaa muuttua lapsen varttuessa. Biologinen ja psykologinen kypsyminen vaikuttavat temperamentin ilmenemiseen -kolmekymmentävuotiaan oletetaan ilmaisevan ärtymystään ja kärsimättömyyttään eri tavalla kuin kolmevuotiaan. Tästä syystä joidenkin tutkijoiden mielestä vain pikkulasten kohdalla voidaan puhua varsinaisesta temperamentista. Rothbart ja Gartstein (2008, 320) huomauttavat, että temperamentin oletetaan olevan biologisperustainen ja suhteellisen pysyvä koko eliniän ajan ja kaikissa tilanteissa. Kuitenkin lapsen erilaiset kehitykselliset vaiheet tekevät temperamentin tutkimisesta vaikeaa. Ainoastaan vauvaiässä voidaan temperamenttipiirteitä tulkita lähes suoraan lapsen käytöksestä. (Rothbart & Gartstein 2008, 320.)

Rothbartin ja Gartsteinin (2008) mukaan lapsen kokonaisvaltainen kehitys ja siten myös temperamentin muutokset ovat suurimpia lapsen viiden ensimmäisen ikävuoden aikana. Temperamentin ilmeneminen on erilaista vastasyntyneellä, kolmen kuukauden iässä, yksivuotiaana ja tästä kehittyminen vain kiihtyy esikouluikäisyyteen asti. On siis tosiasiaa mahdotonta mitata kaikkia temperamentin ilmenemiseen liittyviä piirteitä pikkulapsi-iässä, koska lapsen nopea kehittyminen vaihtelee niin tunnetasolla kuin tarkkaavaisuudessa. (Rothbart & Gartstein 2008, 323.)

Kuitenkin Rothbart ja Gartstein (2008) myöntävät, että on tärkeää tutkia pienten lasten temperamenttia sekä selittää ja ennustaa erilaisten temperamenttipiirteiden ilmenemistä lapsen kehityksen edetessä. Mielenkiintoista on, että monet muutokset temperamenttipiirteissä voidaan yhdistää lapsen muuhun kypsymiseen ja kehittymiseen. (Rothbart & Gartstein 2008, 332.)

Aivojen kehittyminen ja lapsen kognitiivinen oppiminen vaikuttavat siten, että jotkin temperamenttipiirteet pysyvät ja toiset muuttuvat. Yksilön kyky kontrolloida käytöstään kehittyy iän myötä, mutta toisaalta kasvatus ja ympäristö asettavat eri ikäkausille vaatimuksia, miten lapsen tulee ilmaista itseään. (Keltinkangas-Järvinen 2004, 174.) Ympäristön vahvistamat ja tukemat temperamenttipiirteet säilyvät ja toisaalta kasvatus voi myös tukahduttaa piirteiden ilmenemistä (Culpepper 2007; Keltinkangas-Järvinen 2004, 180).

Ympäristö eli kasvatus sekä kulttuuriset arvot ja normit vaikuttavat temperamenttiin, mutta vaikutus on myös päinvastainen. Temperamentin ja ympäristön yhteensopivuudessa (goodness of fit) lapsen kyvyt ja piirteet ovat sopusoinnussa ympäristön vaatimusten ja odotusten kanssa. (Chess & Thomas 1986, 12). Yksinkertaistettuna se tarkoittaa, että lapsi kasvaa hänen temperamentilleen sopivissa olosuhteissa ja hänen psykologinen ja sosiaalinen kehityksensä on turvattu. Kuitenkaan yksilön temperamentin ja ympäristön yhteensopimaton vuorovaikutus (poorness of fit) ei ole tavallisuudesta poikkeavaa, koska lapsen sosiaaliseen ja psykologiseen kehittymiseen vaikuttavat hyvin monenlaiset asiat ja tapahtumat. Monesti yritysten ja erehdysten kautta vanhemmat ja lapset oppivat vähitellen temperamentilleen sopivamman keskinäisen vuorovaikutustavan. Temperamentti ei siis sinänsä ole hyvä tai huono asia, vaan temperamentti ilmenee ympäristön vuorovaikutuksessa. (Chess & Thomas 1986, 12-14.)

Lapsen kehitystä ja ympäristön vuorovaikutusta voidaan Chessin ja Thomasin (1986, 267-269) mukaan tutkia tulevaisuudessakin yhteensopivuuden ja yhteensopimattomuuden avulla. Kuitenkaan he eivät väitä, että ne olisivat ainoa tapa selittää monimutkaisia vuorovaikutustekijöitä, jotka ravistavat yksilön kehitysvaiheita. Itse asiassa kehitys on elinikäinen prosessi ja temperamentti vain yksi selittävä osa lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksessa. (Chess & Thomas 1986, 267-269.)

Temperamenttia voidaan joka tapauksessa tutkia koko ihmisen elinkaaren ajan: vastasyntyneessä, vauva- ja leikki-iässä, nuoruudessa sekä aikuisuudessa ilmenevien temperamenttipiirteiden avulla. Kuitenkaan temperamenttipiirteet eivät anna koko kuvaa ihmisen käyttäytymisestä. Temperamenttipiirteet toimivat mekanismeina, jotka selittävät, miten yksilöiden sosiaalis-emotionaalinen kehitys ilmenee tietyssä ympäristössä. (Rothbart & Garnstein 2008, 319-320.)

Lapsilla on havaittu jopa yhdeksän erilaista temperamenttipiirrettä. Ne eivät ole piirteitä, jotka olisivat yksiselitteisesti nähtävissä lapsissa, koska lapsi voi reagoida eri tavalla eri tilanteisiin. Temperamenttipiirteet ovat kuitenkin lapsen yksilöllinen ja tavanomainen tapa suhtautua asioihin. Lyhyesti kuvailtuna piirteet ovat: *aktiivisuus, häirittevyys, lähestyminen/vetäytyminen, sopeutuminen, reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus, rytmisyys, tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys, vastaus- eli responsiivisuuskynnys ja mielialan laatu*. Nämä kiistanalaiseksikin (ks. Bagley 1990; Wilson & Durbin 2011) väitetyt temperamenttipiirteet eivät sulje pois toisiaan, vaan ne voivat olla toisiinsa limittyneitä. Joillakin lapsilla tietyt piirteet korostuvat, toiset taas käyttäytyvät vaihtelevien tilanteiden mukaan tietyllä temperamentilla. (Chess & Thomas 2011; Keltinkangas-Järvinen 2004, 46-61; Thomas & Chess 1977, 21-22.)

Temperamenttipiirteitä ei voida määritellä positiivisiksi tai negatiivisiksi, mutta olosuhteet eli kasvatus ja ympäristö määräävät, miten niitä arvotetaan. Kaikki temperamenttipiirteet kuuluvat normaaliin vaihteluväliin ja muodostavat normaalijakauman. Jokaisella yksilöllä esiintyy kaikkia temperamenttipiirteitä -toisia enemmän ja toisia vähemmän. (Keltinkangas-Järvinen 2004, 236; Thomas & Chess 1977, 24.)

3.2 Thomasin ja Chessin käsitys temperamenttipiirteistä

Thomas ja Chess toivat ensimmäisinä tutkijoina termin temperamentti lapsitutkimukseen mukaan. Heidän teoriaansa kutsutaan interaktiiviseksi temperamentti-teoriaksi, koska se painottaa ympäristön merkitystä kasvatuksessa sekä ympäristön ja

lapsen temperamentin yhteensopivuutta. He korostavat temperamentissa käyttäytymisen tyyliin liittyviä piirteitä, kuten joustavuutta, aktiivisuutta ja sopeutumista. (Chess & Thomas 2011; Keltinkangas-Järvinen 2004, 48; Thomas & Chess 1977, 10-11.)

Thomasin ja Chessin (1977, Chess & Thomas 1986; 2011,) mukaan lapsen käyttäytymisen perusteella voidaan erotella yhdeksän erilaista temperamenttipiirrettä. Piirteet voivat esiintyä yksittäin tietyissä tilanteissa, mutta tavanomaista on, että lapsella on temperamenttipiirteiden erilaisia yhdistelmiä - jotkin piirteet esiintyvät voimakkaimpina ja toiset näyttäytyvät harvoin tai ei lainkaan. Taulukossa 1 on lyhyt kuvailu temperamenttipiirteistä, joita jokaista tarkennan luvun loppuosiossa.

TAULUKKO 1. Temperamenttipiirteet

Aktiivisuus	Kuinka aktiivinen lapsi on yleensä motorisesti? Pystyykö lapsi istumaan paikallaan vai onko hän lähes alati liikkeessä?
Häirittävyys	Pystyykö lapsi keskittymään tekemiseensä esim. leikkimiseen vai häiritsevätkö ulkopuoliset tapahtumat keskittymistä?
Lähestyminen/vetäytyminen	Millainen on lapsen spontaani ensireaktio uusissa tilanteissa tai vieraiden ihmisten kohtaamisessa?
Sopeutuminen	Miten lapsi joustaa ja sopeutuu uusiin tilanteisiin ja arkielämän muutoksiin alkureaktion jälkeen?
Reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus	Kuinka äänekkäästi lapsi ilmaisee tunteensa ja mielialansa esim. ilon, kiukun ja pettymyksen?
Rytmiisyys	Miten säännöllisiä ovat lapsen biologiset toiminnot esim tarve säännölliseen unirytmiiin ja ruoka-aikaan?
Tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys	Kuinka helposti lapsi luovuttaa, jos ei osaa jotakin.
Vastaus- eli responsiivisuuskynnys	Miten helposti lapsi reagoi esim. ääniin, kosketukseen, kuumaan, kylmään, hajuihin, makuihin ja valoon?
Mielialan laatu	Onko lapsen vallitseva mieliala positiivinen vai negatiivinen? Suhtautuuko hän asioihin optimistisesti vai pessimistisesti?

Chess & Thomas 2011;1986, 273-281; Keltinkangas-Järvinen 2004, 46-61; Thomas & Chess 1977, 20-22.

Aktiivisuus tarkoittaa lapsen motorisen aktiivisuuden tasoa. Aktiivinen lapsi voi olla jatkuvasti liikkeessä, hän kiemurtelee eikä malta pysyä paikoillaan edes syödessään. Hän haluaa juosta ja pelata liikunnallisia pelejä. Nukahtaminen vaatii jatkuvaa vanhempien valvontaa ja herätessään lapsi suorastaan ponnahtaa ylös. Rauhallinen ja

siten aktiivisuudeltaan vähemmän vilkas lapsi puolestaan suosii rauhallisia leikkejä, kuten piirtelyä ja palapelien tekoa. Hän nukahtaa samaan asentoon, mihin hänet laitetaan. Herääminen tapahtuu hitaasti venytellen ja sängyssä loikoillen. (Chess & Thomas 2011; 1986, 273; Keltinkangas-Järvinen 2004, 48-49; Thomas & Chess 1977, 21.)

Häirittävyys liittyy lapsen kykyyn keskittyä tekemiseensä. Häirittävyyden ollessa suuri lapsi häiriintyy helposti ympäröivistä asioista ja keskeyttää leikkimisen pienistäkin häiriöistä tai toisten läsnäolosta. Hänen huoneensa voi olla täynnä leluja ja hän vaihtaa niillä leikkimistä yhtenä, aina kun huomaa mielenkiintoisemman kohteen. Toisaalta lapsen häirittävyyden ollessa matala, hän tekee omia askareitaan ulkopuolisten häiriöiden haittaamatta. Hän voi vaikkapa keskittyä kirjojen katseluun tai lukemiseen niin, ettei kuule, vaikka häntä kutsutaan nimeltä. (Chess & Thomas 2011; 1986, 277-278; Keltinkangas-Järvinen 2004, 58-60; Thomas & Chess 1977, 22.)

Lähestyminen tai vetäytyminen tarkoittaa lapsen ensimmäistä spontaania reaktiota uusissa tilanteissa, esimerkiksi suhtautumista uusiin leluihin, ruokaan tai ihmisiin. Positiivinen lähestymisresponsi ilmenee lapsessa vastaanottavaisena kykyinä reagoina muun muassa hymyillen ja vapautuneesti puhellen sosiaalisissa tilanteissa. Välttämisreaktio on lapsen taipumusta suhtautua varautuneesti kaikkeen uuteen, ja tällöin uuteen tutustumisen voi viedä paljon aikaa. (Chess & Thomas 2011; 1986, 274; Keltinkangas-Järvinen 2004, 51-54; Thomas & Chess 1977, 21.)

Sopeutuminen kertoo lapsen kyvystä mukautua ja joustaa arjen tilanteissa. Sopeutuva lapsi voi olla aluksi varautunut ja syrjäinvetäytyvä, mutta hän sopeutuu kuitenkin nopeasti. Hän voi aluksi inhota uutta ruokaa, mutta maistettuaan muutaman kerran, hän oppii pitämään siitä. Toisaalta heikosti sopeutuva lapsi voi kiinnostua ja innostua uusista asioista, mutta sopeutuu lopulta huonosti muutoksiin. Hän tutustuu helposti uusiin leikkiverseihin, mutta haluaa aina päättää mitä leikitään. (Chess & Thomas 2011; 1986, 275; Keltinkangas-Järvinen 2004, 54-55; Thomas & Chess 1977, 21.)

Reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus on lapsen reaktioon käyttämää energiaa. Reaktioiltaan energinen lapsi voi ilmaista ilon, kiukun ja pettymyksen hyvin voimakkaasti ja äänekkäästi. Hän heittää palapelin osat kirkuen kauemmaksi, kun ei osaa tehdä sitä tai hän hyppii ja kiljuu riemusta, kun saa jälkiruokaa, josta

pitää. Reaktioiden intensiivisyydeltään vähemmän energinen lapsi vain hymyilee tai muttristaa suutaan tunteidensa ilmaisussa. Hän voi kärsiä hiljaa kivuliaasta korvatulehduksesta tai naurahtaa vaisusti, kun saa kauan haluamansa lelun. (Chess & Thomas 2011; 1986, 276; Keltinkangas-Järvinen 2004, 57-58; Thomas & Chess 1977, 21.)

Rytmisyys tarkoittaa lapsen biologisten rytmien säännöllisyyttä.

Rytmiltään säännöllisellä lapsella on tasaisin väliajoin toistuvat uni- ja ruokailutottumukset, joita hän pyrkii noudattamaan aina. Hän voi kouluiässäkin herätä aamuisin aina samaan aikaan tai palata ulkoa leikeistään samaan kellonaikaan joka päivä, koska hän on nälkäinen. Rytmiltään epäsäännöllinen lapsi toimii ennalta arvaamattomasti ja jokainen päivä voi olla erilainen. Hän herää aamuisin lähestulkoon aina eri aikaan ja nälkä yllättää ennakoimattomasti vaikka keskellä yötä. (Chess & Thomas 2011; 1986, 273-274; Keltinkangas-Järvinen 2004, 50-51; Thomas & Chess 1977, 21.)

Tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys kertovat lapsen kyvystä paneutua leikkiin ja siitä, kuinka sinnikkäästi hän yrittää tehdä tehtävän loppuun. Sinnikäs lapsi voi paneutua toimintaan pitkäksi aikaa tai siirtää nopeasti kiinnostuksensa toisaalle. Hän jaksaa yrittää turhautumatta esimerkiksi palapelin tekoa niin kauan, että hän saa sen valmiiksi. Helposti luovuttava lapsi puolestaan jättää palapelin heti kesken, kun hän ei osaa tehdä sitä. Kuitenkin hän saattaa omata hyvät sosiaaliset taidot, koska hän huomaa, että toiset voivat tehdä asiat hänen puolestaan. Tarkkaavuuden keston ja sinnikkyytteen vaikuttaa kuitenkin paljon lapsen ikä, siksi eri-ikäisiä lapsi ei voi verrata toisiinsa. (Chess & Thomas 2011; 1986, 278; Keltinkangas-Järvinen 2004, 60-61; Thomas & Chess 1977, 22.)

Vastaus- eli responsiivisuuskynnystä määritellään sekä sensoristen ärsykkeiden että sosiaalisten kontaktien yhteydessä. Lapsi voi myös huomioida ja tulkita muiden ihmisten käytöksen herkästi, jolloin puhutaan sosiaalisesta herkkyystestä. Heikon sietokyvyn omaava lapsi voi reagoida voimakkaasti sensorisiin ärsykkeisiin, kuten ääneen, lämpötilan vaihteluun, valoon, kosketukseen, makuun ja hajuun. Hän voi pitää vain tietynmallisia ja pehmeäkankaisia vaatteita, koska muut tuntuvat puristavilta. Hyvän sietokyvyn omaava voi pukeutua karheisiin ja

epämukavan mallisiin vaatteisiin eikä se haittaa häntä lainkaan. (Chess & Thomas 2011; 1986, 275-276; Keltinkangas-Järvinen 2004, 55-57; Thomas & Chess 1977, 21.)

Lapsen mielialan laatu voi olla luonnostaan positiivinen tai negatiivinen. Se kuvaa lapsen perusasennetta elämään. Positiivinen lapsi on hyväntuulinen, ystävällinen ja onnellinen, puolestaan negatiivinen lapsi on enimmäkseen ärsyyntynyt pienistäkin asioista ja käyttäytyy useimmiten epäystävällisesti. Lapsi siis voi suhtautua asioihin optimistisesti, jolloin lasi on puoliksi täynnä tai pessimistisesti, jolloin lasi on puoliksi tyhjä. (Chess & Thomas 2011; 1986, 277; Keltinkangas-Järvinen 2004, 58; Thomas & Chess 1977, 22.)

3.3 Temperamenttityypit

Seuraavana käsittelen lyhyesti Thomasin ja Chessin kolmea temperamenttityyppiä -helppoa, hitaasti lämpenevää ja vaikeaa temperamenttia. Chess ja Thomas (1986, 269-270) myöntävät, että varsinkin ”vaikea temperamentti” kuulostaa miltei sopimattomalta käsitteeltä tavallisista ja normaaleista lapsista puhuttaessa, mutta jokainen näistä nimikkeistä kuvaa kuitenkin varsin hyvin niitä eroja, mitä erilaisten temperamenttityyppien välillä on tutkittu. Erilaisia temperamenttityyppejä on toki muitakin, mutta tunnetuimpia ovat nämä kolme.

3.3.1 Helppo temperamentti

Helpon temperamentin omaavalla lapsella on säännölliset biologiset toiminnot, kuten nälkä- ja unirytmit. Hän suhtautuu positiivisesti uusiin tilanteisiin, tapahtumiin ja ihmisiin. Hän kykenee sopeutumaan muutoksiin ilman suurempaa ärsyyntymistä. Hän on positiivinen mielialaltaan, osoittaa tunteitaan neutraalisti ja vähemmän intensiivisesti. (Keltinkangas-Järvinen 2004, 62.)

Helppo lapsi sopeutuu hyvin päivähoitoon ja kouluun. Hän hyväksyy kokemansa pettymykset ilman suuria tunnekuohuja. Hän sopeutuu leikkimään

muiden lasten kanssa, hyväksyy leikeissä ja koulussa tarvittavat säännöt sekä mukautuu auktoriteettien vaatimuksiin. Tällaisten helppojen lasten kasvatus sujuu kuin itsestään. (Keltinkangas-Järvinen 2004, 63.)

Chessin ja Thomasin (1986, 29) mukaan helpon temperamentin omaava lapsi voi joutua konfliktiin silloin, jos kodin odotukset ja vaatimukset ovat ristiriidassa päivähoiton kasvatusympäristön kanssa. Vanhemmat saattavat pelätä, että ”kiltti” lapsi ei osaa pitää puoliaan. Kuitenkin myös helppo lapsi oppii tarvittaessa puolustautumaan ja toimimaan omalla tavallaan sosiaalisissa suhteissa.

Hän ei ehkä ole kovaäänisimmin vaatimassa oikeuksiaan, mutta voi selviytyä hyvinkin taitavasti oppimillaan taidoilla. (Chess & Thomas 1986, 29-30.) Vanhemmat ovat usein hyvin kiitollisia ja tyytyväisiä helppoon lapseensa, koska lapseen ei tarvitse kiinnittää erityistä huomiota. Lapsen ja vanhemman suhteet ovat lämpimät ja lapsi tuntee olevansa haluttu ja rakastettu. Joskus helpon lapsen tarpeet saattavat jäädä kuitenkin huomioimatta, koska hän tyytyy kaikkeen vähin äänin ja vaatimukset hän ilmaisee pienin elein. (Thomas & Chess 1977, 71.)

3.3.2 Hitaasti lämpenevä temperamentti

Hitaasti lämpenevän lapsen temperamenttia voidaan kuvata kahdella piirteellä – hän on vaisu ja suhtautuu negatiivisesti kaikkeen uuteen. Hän sopeutuu aluksi huonosti, vaikka hänelle annetaan mahdollisuus tutustua uusiin tilanteisiin, tapahtumiin ja ihmisiin. Hänen negatiiviset ja positiiviset reaktionsa ovat laimeita eikä hän saa suuria tunnemyrskyjä. Biologiset toiminnot ovat melko säännöllisiä, mutta vastustus uutta kohtaan on selvästi havaittavissa varsinkin sosiaalisissa tilanteissa. (Keltinkangas- Järvinen 2004, 63.)

Hitaasti lämpenevän temperamentti näkyy lapsessa kielteisenä suhtautumisena päivähoiton ja koulun aloittamiseen. Kuitenkin ajan myötä, hitaasti tutustuttamalla, hän voi oppia mukautumaan, osoittamaan mielenkiintoa ja mielihyvää sekä suhtautumaan myönteisesti muutoksiin. (Keltinkangas- Järvinen 2004, 64.)

Vanhempien tai muiden aikuisten painostus ja kiirehtiminen muutoksissa voi pahentaa lapsen sopeutumista. Hitaasti lämpenevän temperamentin omaava lapsi tarvitsee aikaa, kärsivällisyyttä ja ymmärrystä aikuisilta. Vanhempien ylisuojeleminen on kuitenkin haitaksi lapselle. Häntä pitää kannustaa ja rohkaista hienovaraisesti sosiaalisiin tilanteisiin, jolloin lapsi saa mahdollisuuden uusiin kokemuksiin. Vähitellen lapsi oppii luottamaan taitoihinsa ja rohkaistuu nauttimaan yhteiselosta toisten ihmisten ja arkielämässä tapahtuvien muutosten kanssa. (Chess & Thomas 1986, 34-35.)

3.3.3 Vaikea temperamentti

Vaikea temperamentti kuvaa lapsen hankalaa suhtautumista ympäristöön. Hänellä on epäsäännölliset biologiset rytmit -hän syö ja nukkuu ennalta arvaamattomina aikoina. Hän suhtautuu negatiivisesti kaikkeen uuteen ja vastustaa muutoksia. Hänen ensireaktionsa uusissa sosiaalisissa tilanteissa on vetäytyminen, varautuneisuus ja tilanteiden välttäminen. Hän ilmaisee tyytymättömyytensä äänekkäästi ja usein jopa raivoisasti. (Keltinkangas- Järvinen 2004, 65-66.)

Temperamenttiltaan vaikea lapsi pitää rutiineista. Hän suhtautuu kielteisesti kaikkeen, mikä ei ole hänelle ennestään tuttua. Lapsi vaatiikin vanhemmiltaan paljon kärsivällisyyttä, aikaa ja päättäväisyyttä selviytyä arjen vaihtelevista tilanteista. Positiivinen ja ymmärtävä asenne on vanhempien paras keino vahvistaa lapsensa sopeutumista ja tyytyväisyyttä uusia kokemuksia kohtaan. (Chess & Thomas 1986, 32-33; Keltinkangas-Järvinen 2004, 66.)

Vanhemmat suhtautuvat yleensä kolmella eri tavalla vaikeaan lapseensa. Ensinnäkin vanhemmat voivat tuntea ahdistusta, syyllisyyttä ja riittämättömyyttä kasvattaessaan lastaan ja he luulevat olevansa epäsopivia vanhempia. Toiseksi vanhemmat voivat syyttää lasta hänen heille aiheuttamasta taakasta ja vaikeuksista. Kolmanneksi vanhemmat saattavat tottua lapsen jatkuvaan huutoon ja tulla ”immuuniksi” etsimään vaihtoehtoja lapsen kasvatukseen. Heistä voi tulla huonoimmassa tapauksessa välinpitämättömiä lapsen tarpeita kohtaan. (Thomas & Chess 1977, 71.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT

Olen aikaisemmin työskennellyt vuorohoitoa tarjoavassa ryhmiksessä muutaman vuoden ja seurannut lasten joustavuutta ja sopeutuvuutta vuorohoitoon. Joidenkin lasten rytmi näyttää sekoittuvan, kun he tulevat iltavuoroon, koska viiden aikaan iltapäivällä tarjotun päivällisen jälkeen lapsi saattaa kysellä päiväunille menosta. Lapsi on yleensä jo ollut päiväunilla kotona tai nukkunut aamulla pidempään, koska oli myöhään iltohoidossa edellisenä iltana. Tämäntapaiset lasten tuntemukset ovat saaneet minut kiinnostumaan vuorohoidon vaikutuksista lasten elämään. Miten lapset kokevat aikaiset aamut, myöhäiset illat ja viikonloput hoidossa? Mitkä tekijät vaikuttavat vuorohoitoon sopeutumiseen? Entä miten lasten erilaiset temperamentti- ja persoonallisuuspiirteet vaikuttavat vuorohoitoon sopeutumisessa?

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on nähdä vuorohoidon arki lapsen silmin. Lapsen käytös: puheet, eleet ja toiminta viestivät aikuisille, miten lapsi kokee hoidon. Tärkeää on vanhempien kyselyiden lisäksi saada lapsen oma näkemys asiaan: Miltä tuntuu herätä kesken unien ja lähteä aikaisin hoitoon? Mikä on mukavaa ilta- tai viikonloppuhoidossa? Mikä tuntuu vähemmän mukavalta?

Nykyisin tutkimusta tehdään huomioimalla lapsen kokemus. Aikaisemmin lapsen lähellä olevat aikuiset kuten vanhemmat, hoitajat ja opettajat olivat pääsääntöisesti lapsia koskevan tutkimuksen tietolähteitä, koska epäiltiin lapsen kykyä tuottaa relevanttia tietoa omasta elämästään. Lapsi nähdään nykyisin yhtä luotettavana tiedonlähteenä omasta elämästään kuin aikuinenkin. Kuten Hendrick'n (2000, 38) toteaa: lapset ovat aktiivisia ja sosiaalisia toimijoita ja tiedontuottajia omilla oikeuksillaan. Hendrick (2000, 55) jatkaa, että on tunnistettava ne toiminta-alueet, joissa lapset ovat aktiivisia ja nähdä aikuiset toimijoina lasten kanssa ennemmin kuin vain periaatteellisina ”hallitsijoina” lasten elämässä. Tämän näkemyksen mukaan ryhmäperhepäiväkoti, jossa lapsiryhmä on suhteellisen pieni ja lapset huomioidaan isoja päiväkoteja yksilöllisemmin, on oivallinen paikka tutkia

lapsen omia kokemuksia. Ryhmiksen etuna on myös yleensä rauhallinen kasvuympäristö, joten jokaisen lapsen tekemiset, ajatukset, tunteet ja kokemukset tulevat hyvin huomioiduksi (Väisänen 2007).

Lasten äänen kuulemiseen tarvitaan Clarkin ja Mossin (2001, 5) mukaan taustatyötä ja ymmärrystä kohdata lapsi yksilönä omassa toimintaympäristössään. He painottavat muun muassa lasten erilaisten ilmaisutapojen huomioimista tutkimuksessa. Lapsi ilmaisee itseään puheen lisäksi esimerkiksi piirtämällä, leikkimällä, liikkumalla tai laulamalla. Toisaalta lapset tulisi nähdä asiantuntijoina omassa elämässään siten, että lapsi kokee ja näkee asiat omasta ainutlaatuisesta näkökulmastaan. Lasten yksilölliset ja erilaiset arjen kokemukset esimerkiksi päivähoitossa ovatkin erinomainen tutkimuksen kohde, koska lapset viettävät paljon aikaa hoidossa ja ovat siten asiantuntijoita tässä kontekstissa. (Clark & Moss 2001.)

Tavoitteenani on myös huomioida lapsen temperamenttieroit vuorohoidon rytmiin sopeutumisessa. Helposti sopeutuvan lapsen luulisi olevan helppo joustaa vuorohoidon vaatimukseen. Toisaalta sitkeä, uusiin haasteisiin positiivisesti suhtautuva lapsi kokee ehkä vuorohoidon tavallisena arkeen kuuluvana asiana. Entä miten hankalaa vuorohoito voi olla lapselle, joka reagoi voimakkaasti pieniinkin arkielämän muutoksiin? Vanhempien ja lasten omat tulkinnat temperamenttipiirteistä vuorohoitoon sopeutumisessa ovat näin ollen tutkimuksen kohteena.

Edellä mainitsemieni perustelujen pohjalta tutkittaviksi ongelmiksi muodostuivat:

1. Miten lapset kokevat aikaiset aamut, myöhäiset illat ja viikonloput hoidossa?
2. Mitkä ovat lasten ja vanhempien näkemysten mukaan hyviä ja huonoja asioita vuorohoidossa?
3. Minkälaisia tulkintoja vanhemmilla ja lapsilla on temperamenttipiirteiden vaikutuksista vuorohoitoon sopeutumisessa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa paneudun tutkimuksen toteutukseen ja tutkimuksessa käytettyihin menetelmiin. Luvussa 5.1 esittelen tutkimukseen osallistuneet ryhmäperhepäiväkodit. Taustatiedot tutkimuspaikkana toimineista ryhmäperhepäiväkodeista on saatu pääosin henkilökunnalta. Tutkimukseen osallistuneet lapset ja perheet -luvussa selvitän tutkimukseen osallistuneiden määrää ja osallistujien valintaperusteita. Tutkimuskysymykset vanhemmille sekä lasten haastattelu ja havainnointi -luvut kuvaavat tarkemmin tutkimusmenetelmiä.

Luvussa 5.6 kerron tutkimuksen analyysistä. Teorialähtöinen sisällön-analyysi voidaan nähdä monivaiheisena prosessina, jota selvitän luvun alussa taustakirjallisuuden avulla. Lopuksi kerron tämän tutkimuksen analyysistä vaihe vaiheelta. Analyysin kulku aineiston litteroinnista analyysin loppuun eli tulosten tulkintaan ja johtopäätöksiin on luvun teemana. Tutkimuksen toteutuksesta ja analyysistä on luvun 5.6 lopussa kuvio 1.

5.1 Taustatietoja ryhmäperhepäiväkodeista

Tutkimukseen osallistui kaksi ryhmäperhepäiväkotiä, jotka toimivat kahdella eri paikkakunnalla vuorohoitoyksikköinä. Toiminnaltaan ryhmikset olivat lähes samanlaisia henkilökunta- ja lapsimäärineen sekä toimintaperiaatteineen. Molemmissa ryhmiksissä on neljä työntekijää: vastaava lastenhoitaja ja kolme perhepäivähoitajaa. Molempien ryhmäperhepäiväkotien aukioloajat vaihtelevat maanantaista sunnuntaihin klo 5.15 - 22.15 välillä. Toisessa ryhmiksessä on ajoittain järjestetty yöhoitoa, mutta viime aikoina yöhoidon tarvetta ei ole esiintynyt kuin satunnaisesti.

Ryhmäperhepäiväkotien lapset ovat iältään yhdestä kuuteen vuotta. Lasten määrä vaihtelee paljon ryhmiksissä: toisessa kirjoilla on parikymmentä lasta ja toisessa vajaa viisitoista. Yleensä kaikki lapset eivät ole yhtä aikaa hoidossa, vaan keskimäärin kymmenkunta lasta on paikalla yhtä aikaa. Aikaisin aamulla, myöhään illalla ja viikonloppuisin lapsia on vähemmän. Toinen ryhmiksistä toimii varahoitopaikkana perhepäivähoidon lapsille ja molemmissa hoidetaan päiväkodin varhaisessa aamussa tai myöhäisessä illassa olevia hoitolapsia. Ryhmäperhepäiväkodit ovat siis toiminnaltaan ja kooltaan samantapaisia.

Molemmissa ryhmäperhepäiväkodeissa on tehty omat vuorohoidon linjaukset. Nämä Siltasen (2011, 37) mainitsevat vuorohoitoa ohjaavat linjaukset noudattelevat samoja näkemyksiä, mutta toisen ryhmiksen osalta käytetään termiä toimintaperiaatteet. Linjauksissa painotetaan, että lapsi voi olla hoidossa vanhempien työstä tai opiskelusta johtuvan tarpeen ajan. Vanhempien loma-, sairaus- ja vapaapäivinä lapsille ei tarjota hoitoa, mutta ennalta sovitusti ja erityisistä sosiaalisista tai kehityksellisistä syistä lapsi voi olla hoidossa klo 8 - 16 välisenä aikana. Poikkeuksena linjauksissa on se, että toisessa kunnassa painotetaan lähipiirin mahdollisuutta huolehtia lapsen ilta-, yö- ja viikonloppuhoidoista.

Ryhmäperhepäiväkotien toiminta ja päiväjärjestys on samantapainen. Toimintamuodoissa korostuvat joustavuus, lasten tarpeista lähteminen ja eri-ikäisten lasten yksilöllinen huomioiminen. Lasten päivittäinen rytmi ruokailuineen, ulkoiluineen, päivälepoineen sekä leikki- ja toimintatuokioineen on molemmissa ryhmiksissä samalla tavalla säännöllinen ja vuorohoitolapsen arkea sujuvasti rytmittävä. Viikoittain ryhmiksissä järjestetään lapsille erilaista tekemistä – musiikkiin, kädentaitoihin, liikuntaan, satuihin ja leikkimiseen liittyviä tuokioita sekä edelliseen liittyvää vapaata toiminta-aikaa. Vapaan leikin ja lapsen oman lelun päivälle, jolloin lapsi voi tuoda kotoaan lelun mukanaan hoitoon, on varattu joka viikko yksi päivä. Yhteistyö vanhempien ja henkilökunnan välillä jakautuu päivittäisiin keskustelutuokioihin lasta hoitoon tuotaessa ja sieltä haettaessa, kerran tai pari vuodessa järjestettäviin henkilökunnan ja vanhempien välisiin kasvatustaluteluihin sekä vanhempainiltoihin ja yhteisiin juhliin, kuten joulujuhlaan.

5.2 Tutkimukseen osallistuneet lapset ja perheet

Tutkittavana olevia perheitä oli viisi ja lapsia kuusi - kolme tyttöä ja kolme poikaa, joista kaksi poikaa oli sisaruksia. Iältään lapset olivat 3 - 6 -vuotiaita. Kaksi lapsista kävi arkisin klo 8 - 12 tai 9 - 13 esikoulussa alakoulun puolella. Taulukossa 2 on lasten tarkka ikäjakauma.

TAULUKKO 2. Tutkimuslasten ikäjakauma

Poika 1	3 v
Tyttö 2	3 v 5 kk
Poika 3	4 v 3 kk
Tyttö 4	5 v 11 kk
Tyttö 5	6 v 3 kk
Poika 6	6 v 7 kk

Tutkittavat lapset jakautuivat kattavasti iältään ja sukupuoleltaan näinkin pienessä tutkimusjoukossa. Voisi jopa sanoa, että ryhmä kattaa tasapuolisesti 3 - 6 -vuotiaat tytöt ja pojat. Yhden lapsen kehityksellisistä ongelmista tehtiin parhaillaan alustavaa kartoitusta. Tässä tutkimuksessa asia tiedostettiin, mutta sillä ei ole tulosten kannalta suurta painoarvoa.

Tutkittavia perheitä oli viisi. Perheiden vanhemmat kävivät molemmat vuorotyössä tai vanhempi oli yksinhuoltaja ja vuorotyöläinen. En kuitenkaan huomionnut tutkielmassani lasten perhetaustaa, koska minulla ei siitä ollut tarkempaa tietoa. Jotkut vanhemmat kohtasin lasta hoitoon tuotaessa tai sieltä haettaessa, mutta tarkoitukseni ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut haastatella vanhempia henkilökohtaisesti. Lähinnä halusin, että vanhemmat voivat tarvittaessa kysyä tutkimukseen liittyviä lisätietoja tai ainakin nähdä, millainen graduntekijä heidän lastansa haastattelee ja havainnoi. Toki jotkut vanhemmat halusivat kertoa minulle lapsestaan lisätietoja tutkimukseen liittyen ja mukavalta heidän avoin suhtautuminen tutkimustani kohtaan tuntuikin.

Alle kouluikäiset lapset tutkimuksen kohteena ovat haastavia, mutta molempien vuorohoitoyksiköiden tutkittavat lapset ottivat minut hyvin vastaan. Kun tutustuin ensimmäistä kertaa täysin vieraaseen kolmevuotiaaseen poikaan pelaamalla

aluksi hänen kanssaan, hän sanoi: *Tää oot mun kaveli, kiitot ku pelaat mun kaa.* Yhteinen sävel syntyi tuona pienenä hetkenä molemmin puolin, ja lapsen luottamuksen ansiosta pystyin havainnoimaan ja haastattelemaan lasta ikään kuin luonnollisena tapahtumana lapsen elämässä. Juuri tällainen oli alkuperäinen tarkoitukseni -saada osallistua lapsen hoitopäivän arkeen helposti lähestyttävänä ja lapsen omista kokemuksista kiinnostuneena ja kuuntelevana aikuisena. Hendrick'n (2000, 55) mukaan tärkeää onkin tunnistaa toiminta-alueet, joissa lapset ovat asiantuntijoita ja pyrkiä olemaan lasten kanssa yhdessä mieluummin kuin neuvoa tai ohjata lasta.

Kaikki muutkin tutkittavat lapset suhtautuivat minuun yhtenä ”ryhmän minua varten vierailevana aikuisena” ja he tuntuivat odottaneen kahden- tai sisarusten kohdalla kolmenkeskisiä keskusteluitamme sekä peli-, leikki- ja piirustushetkiä jo ennakkoon. Kaksi lasta oli minulle ennestään hieman tuttuja, koska olin ollut töissä samassa vuorohoitoyksikössä, jossa he olivat hoidossa. Kuitenkin roolini tutkijana näytti antavan heille, kuten minullekin, uuden näkökulman kohtaamisiimme. Tällä kertaa olin haastattelemassa ja havainnoimassa heitä heidän hoitoarjessaan eikä käytännön asioihin eli hoito- ja kasvatustilanteisiin osallistumatta jättäminen hämmentänyt heitä. Itsekin omaksuin roolini, koska olin ennakkoon miettinyt tehtäväni tutkijana lapsiryhmässä.

5.3 Kyselyt vanhemmille

Tutkimuksen aluksi jaoin vanhemmille esittelykirjeen, jossa kerroin lyhyesti tutkimuksen tarkoituksen, tavoitteen ja alustavat tutkimuskysymykset. Esittelykirjeessä oli myös yhteystietoni, mikäli joku haluaisi lisätietoja tutkimuksesta ja sen kulusta. Toisella paikkakunnalla henkilökunta avusti minua tutkimusperheiden etsinnässä ja toiseen ryhmikseen vein henkilökohtaisesti esittelykirjeet lasten lokeroihin, joista ne kätevästi kulkeutuivat vanhemmille. Tutkimukseen mukaan lupautuneet vanhemmat saivat kyselylomakkeet, jotka he kiitettävän aktiivisesti eli sataprosenttisesti palauttivat minulle postitse valmiiksi postimerkityissä ja

osoitteellisissa kirjekuorissa. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 196) mukaan organisaation (tässä tapauksessa päivähoiton) välityksellä järjestetyn tutkimuskyselyn vastausprosentti onkin yleensä tavanomaista korkeampi.

Vanhempien vastattavana oli kaksi kysymyslomaketta. Toinen käsitteli vuorohoitoa yleensä ja tässä lomakkeessa kysymykset kohdistuivat niin lasten kertomiin asioihin vuorohoidosta kuin vanhempien itsensä kokemuksiin vuorohoidosta (liite 1). Toinen kyselylomake käsitteli lasten temperamenttipiirteitä. Vanhempien tuli arvioida siinä yhdeksää temperamenttipiirrettä ja valita kuhunkin piirteeseen liittyvästä kahdesta vaihtoehdosta lasta parhaiten kuvaava kohta (liite 2).

Kyselylomakkeisiin vastasi joko äiti yksin tai mahdollisesti vanhemmat yhdessä. En kysynyt tarkempaa tietoa, miten asia hoidettiin, mutta koska annoin tai lähetin kysymykset äideille, oletin äitien niihin myös vastanneen. Tutkimuksen kannalta tällä tiedolla ei ole mainittavaa merkitystä, paitsi siinä tapauksessa, jos haluttaisiin erotella sukupuolten väliset erot vastauksissa.

Molemmissa lomakkeissa oli vastattu jokaiseen kysymykseen. Joissakin vuorohoitoa koskevissa kysymyksissä vastauksia oli jatkettu paperin kääntöpuolelle, joten sain melko kattavan kuvan vanhempien näkemyksistä niin vuorohoidon kuin lasten temperamenttipiirteiden osalta. Ainakin yhden lapsen kohdalla temperamenttipiirteiden arvioiminen oli ilmeisen haastavaa, sillä kahdesta vaihtoehdosta oli valittu molemmat. Tämä selittynee siten, että temperamentti ei ole yksiselitteinen vastaus lapsen käytökseen, vaan lapsen temperamentti voi ilmentyä monella eri tavalla eri ikävaiheissa (ks. luku 3.2).

5.4 Lasten haastattelut

Lasten haastattelut ja havainnoinnit eli kenttätyön tein joulukuun loppupuolelta helmikuun alkupuolelle välisenä aikana. Käyntejä ryhmäperhepäiväkodeissa oli yhteensä kahdeksan. Haastattelin ja havainnoin jokaista lasta 2 - 3 kertaa muutama tunti kerrallaan. Pisimmän tutkimuspäiväni pituus oli 6 tuntia ja lyhin kesti runsas pari tuntia. Lasten hoitopäivien ja oman aikatauluni yhteensovittaminen vei aikaa ja oli välillä työlästä lasten sairastumisien tai muiden yllättävien poissaolojen takia.

Hirsjärven ym. (2009, 206, 214) mukaan haastatteluun ja havainnointiin onkin syytä varattava riittävästi aikaa ja resursseja.

Lasten haastattelut ja havainnoinnin aloitin sitä mukaa, kun olin saanut vanhemmilta kyselylomakkeet täydennettyinä. Erikoista oli huomata, että ensimmäiset haastattelut jännittivät minua, koska en vielä tiennyt lasten reaktioita minua kohtaan. Lasten kanssa hyvin toimeen tulevana ja paljon kokeneena kasvattajana olin uudessa tilanteessa ja erilaisessa roolissa, mutta kysely- ja havainnointilomakkeet (liitteet 3 ja 4) sekä lasten myönteinen suhtautuminen auttoivat minua keskittymään oleelliseen.

Vaikka Hirsjärven ym. (2009, 206) mukaan haastattelun tekoon tarvitaan erityistä koulutusta ja harjoittelua, koen oman pitkän työkokemukseni lasten parissa auttaneen minua tutkimuksen teossa. Lisäksi tutkittava alue ainakin vuorohoidon osalta oli minulle ennestään tuttua, olinhan aikaisemmin toiminut joitakin vuosia vuorohoidon parissa työntekijänä. Näin ollen myös tutkimuskysymysten laadinta vanhemmille ja haastattelukysymykset lapsille havainnointilomakkeineen oli jokseenkin mutkatonta laatia asian tuttuuden takia.

Lasten haastattelun tueksi tein kysymyksiä (liite 3), joita täydensin tarkentavilla kysymyksillä haastattelutilanteissa. Jotkut lapset osasivat vastata kysymyksiin hyvin tarkkaan ja sain lyhyessä ajassa tietoa kysymyksiini. Nuorempien eli kolmevuotiaiden haastattelu vaati enemmän keskittymistä ja ymmärtämistä, sillä heidän kielellinen kehityksensä sanavarastoineen ja ääntämisineen oli vielä puutteellista. Yksi haastattelukerta kesti lapsen kiinnostuksen ja jaksamisen mukaan puolesta tunnista vajaaseen kahteen tuntiin.

Tässä tutkimuksessa käytin teema- ja syvähaastattelun välimuotoa. Teemahaastatteluun kuuluu tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten esittäminen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Lasten haastattelu ei kuitenkaan välttämättä suju valmiiden teemojen ja etukäteissuunnitelmien mukaan, joten heidän kanssaan tarvittiin joustavaa haastattelumuotoa. Avoin tai syvällinen haastattelu oli siten soveltuvampaa. Syvällisessä haastattelussa kysymykset voidaan toistaa, väärinkäsitykset oikaista ja ilmauksia selventää keskustelun aikana (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Lasten kanssa tämä tapahtui väistämättä, koska lasten kielellinen ilmaisukyky vaatii erityistä tarkkaavaisuutta haastattelijalta, näin myös tässä tutkimuksessa. Syvähaastattelua

kutsutaan myös avoimeksi haastatteluksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 76), jolloin ilmiö, josta keskustellaan on avoin vaikkakin määritelty. Tarkoituksena on haastattelun aikana syventää tiedonantajien vastauksia rakentamalla haastattelun jatko saatujen vastausten varaan. Tällöin haastattelussa korostuu ilmiön avaaminen mahdollisimman perusteellisesti ja siksi haastateltavia on yleensä vain muutama, joita haastatellaan useampaan kertaan. Tutkimuksessani ilmeni näitä piirteitä.

Tutkittava lapsijoukko oli pieni, haastattelin lapsia kahdesta kolmeen kertaan ja kysymyspaperi toimi pohjana tarkentaville kysymyksille, joita lapsille esitin haastattelun aikana tai seuraavalla haastattelukerralla. Toisaalta pieniä lapsia ei voi haastatella ilman avointa asennetta eikä lasten monenlaista ilmentämistarvetta huomioimatta. Liian tiukka ja kaavamainen kysymystenasettelu ja järjestelmällinen haastattelu ei luonnistu pienten lasten kohdalla.

Käytin apuna haastattelussa pientä kännykän kokoista sanelukonetta, jotta sain lasten tarkat kommentit tallennetuiksi. Kaksi lapsista vierasti aluksi laitetta ja otin sen heidän kohdallaan käyttöön myöhemmin tapaamisemme aikana. Pelasimme peliä, leikimme tai juttelimme ensin, jotta lapsi kokisi tilanteen mukavana. Lopulta sain heiltä luvan tallentaa keskusteluitamme. Muutkin lapset toki ihmettelivät sanelukonetta ja kyselivät, miksi se on mukana ja miten se toimii. Selitin heille nauhoittavani puhetta myöhempää kuuntelua ja tutkimusta varten. Lisäksi näytin konkreettisesti laitteen toiminnan ja annoin pienen näytteen jokaiselle lapsen omasta puheestaan. Tämän jälkeen sanelukone oli osa tutkimusprosessia myös lasten mielestä. Haastattelun aikana kirjoitin lyhyesti joitakin lasten vastauksia kysymyspaperille, jotta pystyin palamaan täydentäviin lisäkysymyksiin keskustelun edetessä. Toisaalta kirjoittaminen antoi minulle myös aikaa koota omat ajatukseni tarkentavia kysymyksiä varten.

Aloitin haastattelut pelaamalla ensin mielipeliä lapsen kanssa ja lopetimme juttutuokiomme yleensä piirtämiseen. Annoin aiheeksi piirtää ryhmiksestä, kavereista tai asioista, jotka ovat mukavia tai kurjia ryhmiksessä. Isommat 5 - 6 -vuotiaat ilmensivät hyvin niin kertomalla kuin piirtämällä asioistaan, mutta myös 3 - 4 -vuotiaat piirsivät, vaikka tuotos ei aikuisen näkökulmasta ollut niin selkeä. Esittämällä lisäkysymyksiä sain heidänkin piirustustensa aiheet selville. Yksi lapsista halusi piirtää minun kanssani yhdessä, joten hän piirsi minulle ja minä hänelle. Eräs lapsista teki yhden piirustuksen isälleen ja toisen minulle. Huomioin näin lasten

toiveet ja yksilöllisyyden, jotta keskustelutilanteemme säilyisi mahdollisimman leppoisana lapsille. Tarkoitukseni oli haastatella kaikkia erikseen, mutta sisaruksia haastattelin yhdessä, koska nuorempi veljeksistä halusi isoveljen olevan mukana. Tällä tavoin pystyin kunnioittamaan lasten erityistoiveita ja toimimaan lasten asioista kiinnostuneena ja kuuntelevana tutkijana. Jokaisen haastattelun jälkeen kiitin lapsia osallistumisesta ja hyvistä vastauksista sekä piirustuksista.

Erillisessä ja rauhallisessa huoneessa tapahtuneen juttelu- ja piirtelytuokion jälkeen tapanani oli vielä leikkiä tai pelata lapsen kanssa, lukea kirjaa lapselle tai osallistua lasten leikkeihin yhteisissä tiloissa lapsen kiinnostuksen mukaan. Halusin tällä tavalla antaa tilaa ja aikaa lapselle irrottautua ”keskittyneisyyden tilasta” ryhmän yhteiseen toimintaan. Joka kerta poistuessani ryhmiksestä kävin ”hyvästelemässä” lapset ja kerroin tulevani uudelleen toinen kerta. Tarkoitukseni on käydä vielä keväällä tapaamassa lapsia samalla kun vien lupamaani tutkimusraportin ryhmiksiin.

5.5 Lasten havainnoinnit

Haastattelun lisäksi havainnoin lapsia eri tilanteissa havainnointilomakkeen (liite 4) avulla. Observoin lasten keskinäisiä leikkejä ja pelejä sekä siirtymätilanteita kuten ruokailu-, nukkumaanmeno- ja sekä tulo- että lähtötilanteita. Havainnoiteja jokaisesta lapsesta kertyi 5 - 8 kertaa. Havainnointi oli kestoiltaan viidestä minuutista puoleen tuntiin sen mukaan mitä tilannetta havainnoin. Lasten leikeistä, joissa tapahtui paljon asioita, kirjoitin havaintoni erilliselle paperille, mutta muutoin tein huomiot suunnittelemalleni lomakkeelle (liite 4). Kävin ryhmiksissä vaihtelevasti aamulla, päivisin ja illalla, jotta sain reaaliaikaista tietoa lapsen toiminnasta. En pystynyt havainnoimaan jokaisen lapsen kohdalla kaikkia hoitoon tulon tai hoidosta lähdön, nukkumaanmenon ja heräämisen, ruokailun, viikonloppuhoidon ja leikkien erilaisten tilanteiden sujumista erikseen. Se olisi vienyt paljon aikaa suunnitella ja toteuttaa, joten jokaisesta lapsesta on havaintoja ainakin leikkimisen ja joidenkin siirtymävaiheiden tilanteista.

Havainnointia voidaan käyttää haastattelun lisänä monipuolistamaan tutkittavaa ilmiötä. Havainnointi kytkee ilmiöt paremmin haastattelusta saatuun tietoon ja asiat nähdään oikeissa yhteyksissä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81). Havainnointi ilman osallistumista sekä osallistuva havainnointi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82) ovat lähellä toisiaan tutkimuksessa. Ero liittyy siihen, miten aktiivisesti tutkija on vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa havainnointitilanteissa. Tässä tutkimuksessa käytin molempia observointitapoja tilanteen mukaan. Olin tarkkailijana lapsen hoitoon tulon ja hoidosta lähdön aikana, ruokailutilanteissa ja esimerkiksi silloin, kun lapsi leikki tai pelasi kavereiden tai hoitajien kanssa. Osallistuvana havainnoijana toimin tilanteissa, joissa pelasin pelejä tai leikin lapsen kanssa. Tällöinkin pyrin mahdollisimman lapsilähtöiseen vuorovaikutukseen, jolloin ”havainnointi on enemmän käytöstä ymmärtävää kuin aktiivista vaikuttamista toiminnan muuttamiseen” (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82).

Vaikeinta havainnointitilanteissa oli sivuuttaa toiset, tutkimukseen kuulumattomat lapset. Monet heistä olisivat myös halunneet pelata kahden kesken tai jutella ja leikkiä kanssani, mikä oli jo ajankäytön takia vaikea toteuttaa. Yhteisiin leikki- tai lukuhetkiin osallistuin kuitenkin kaikkien lasten kanssa, mutta jätin havaintoni ”luvattomista” lapsista huomioimatta. Tutkijana rooliini kuului valintojen tekeminen ja olennaiseen keskittyminen, vaikka olisinkin halunnut yksilöllisempään vuorovaikutukseen kaikkien lasten kanssa.

5.6 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysia voidaan käyttää perusanalyysimenetelmänä kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Se voidaan nähdä yksittäisenä metodina, mutta myös väljänä teoreettisena kehyksenä liitettynä erilaisiin analyysikokonaisuuksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Laadullinen analyysi ja päätelmien teko pyrkii ymmärtävään lähestymistapaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224).

Sisällönanalyysi jaetaan aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teoria-
lähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöinen analyysi tavoittelee tutkimusaineiston teoreettisen kokonaisuuden luomista, jolloin aikaisemmilla teorioilla, tiedoilla ja

havainnoilla ei näennäisesti ole suurta merkitystä, koska analyysi tapahtuu aineistosta käsin. Myös teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto auttaa ja ohjaa analyysia siten, että teoriaa ei testata vaan siitä synnytetään uutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95-97.)

Teorialähtöinen sisällönanalyysi nojaa tiettyyn teoriaan, malliin tai tieteellisesti todistettuun ajatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97). Tutkimuksessa kerrotaan teoria ja siihen liittyvät keskeisimmät käsitteet. Tutkimuksen lähtökohtana on siis aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys, jota testataan tietyssä kontekstissa. Tässä tutkimuksessa vuorohoito osana päivähoitojärjestelmää ja temperamenttipiirteet osana lapsen kehitystä olivat teoriapohja, jota tutkin ryhmäperhepäivähoidossa vanhempien kyselyiden sekä lasten haastattelujen ja havainnoinnin avulla saamani aineiston perusteella.

Analyysin toteuttaminen on Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan nelivaiheinen prosessi – aineiston rajaus, koodaus, teemoittelu ja yhteenveto. Hirsjärvi ym. (2009, 223) kuitenkin tähdentävät, että laadullisen analyysin kulku ei ole suoraviivainen vaan ”spiraalimainen ja polveileva”, jolloin analyysin eri vaiheisiin palataan ja niitä syvennetään tutkimuksen edetessä. Haastattelua ja havainnointia käytettäessä analyysia tehdään usein samanaikaisesti kenttätutkimuksen kanssa. Yleisohjeena kuitenkin pidetään aineiston käsittelyn ja analysoinnin aloittamista mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen (Hirsjärvi ym. 2009, 224).

Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan rajauksella tarkoitetaan tiettyjen kiinnostavien ilmiöiden valitsemista aineistosta, joista päätetään lopullinen tutkimus tehdä. Yleisenä sääntönä on huomioida ainoastaan tutkimuskysymysten mukainen tieto. Litterointi tarkoittaa aineiston puhtaaksi kirjoittamista. Koodaus on tapa jäsentää, mitä aineistossa käsitellään ja sen avulla etsitään ja tarkistetaan tietoa tekstistä. Teemoittelu on aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan, mikä mahdollistaa esimerkiksi tiettyjen esiintyneiden teemojen vertailun aineistossa. Viimeisessä vaiheessa tulokset tulkitaan ja niistä tehdään johtopäätökset. Tulkinta on siis (Hirsjärvi ym. 2009, 299) analyysin tulosten pohdintaa ja omien johtopäätösten tekemistä.

Aineiston litteroinnin aloitin sitä mukaa, kun olin saanut suurimman osan lasten haastatteluista tehtyä. Litteroinnin aikana lasten antamat vastaukset

vahvistuivat ja tulivat selkeimmiksi (ks. Eskola 2010, 179). Haastattelukysymysten asettelu oli onnistunut vuorohoitoa koskevissa asioissa varsin hyvin, koska havaitsin jo haastattelujen aikana saavani vastauksia ainakin joihinkin asettamiini tutkimusongelmiin. Toisaalta tutkimuskysymykset olivat mielessäni silloin, kun haastattelin ja havainnoin lapsia. Ajatuksenani oli: ”miten saan vastauksen tähän ongelmaan, jos kysyn tai havainnoin näitä asioita”. Temperamenttipiirteiden haastattelu (eli millainen olet mielestäsi?) ei kuitenkaan onnistunut kaikkien lasten kohdalla toivomallani tavalla, koska vastauksia ja siten aineistoa kertyi tähän osioon vähän. Vanhempien tulkinnat lastensa temperamenttipiirteistä muodostivat siksi suurimman osan tästä aineiston kohdasta.

Vanhemmilta saatujen kyselyiden teemoittelu sisälsi aineiston jakamisen ensinnäkin vanhempien näkemyksiin lastensa vuorohoitokokemuksista, toiseksi vanhempien omiin kokemuksiin ja kehittämistoiveisiin vuorohoidosta ja kolmanneksi vanhempien tulkintoihin lasten temperamenttipiirteistä. Teemoittelua en kuitenkaan tehnyt vuorohoidon osalta erilliselle paperille, koska pystyin etsimään vastaukset suoraan yksisivuisista kyselylomakkeista, joita oli siis kuusi kappaletta. Temperamenttipiirteistä tein yhteenvedon siten, että yhdistin lasten omat kommentit vanhemmilta saatuihin kyselylomakkeisiin vertailua ja tulkintaa varten. Yhteen tyhjään kyselylomakkeeseen (taulukko 3) kokosin kaikkien vanhempien vastaukset, joiden perusteella yhteen kokoava tulkinta oli helpompi tehdä.

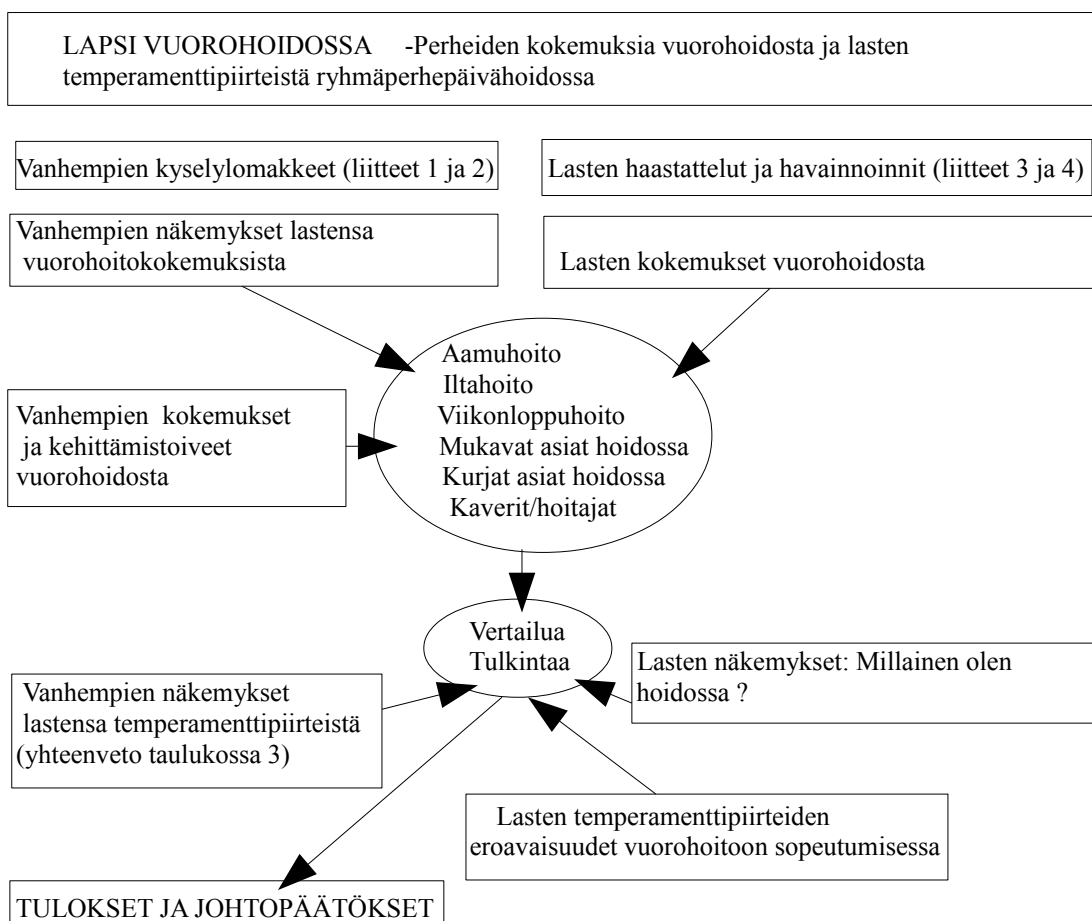
Vanhempien kyselyiden jaottelu aihepiireittäin sujui vaivattomasti verrattuna lasten haastatteluiden ja havainnointien teemoitteluun. Eskolan (2010, 190) mukaan on työlästä yhdistää haastattelun, usein keskustelun, teemat toisiinsa, koska kommentteja joihinkin kysymyksiin on eri puolilla litteroituja haastatteluja. Niinpä tein kynä - paperi -menetelmällä aihepiireittäin teemoittelun lasten haastatteluista ja havainnoinnista, jotka jakautuivat seitsemään eri kategoriaan. Näitä olivat: aamuhoito, iltahoito, viikonloppuhoito, mukavat asiat hoidossa, kurjat asiat hoidossa, kaverit ja hoitajat sekä temperamentti.

Tuloslukujen kirjoittaminen oli aineiston ja tutkimusongelmien yhteensovittamista. Kirjoittamisvaiheen aikana etsin lasten kommentit litteroidusta aineistosta ja vanhempien vastaukset suoraan kysymyslomakeaineistosta. Huolellinen tutustuminen tutkimusaineistoon ennen tuloslukujen kirjoittamista nopeuttivat prosessin hallintaa. Haetut asiat oli siten helpompi löytää aineistosta.

Eskola (2010, 190-191) neuvookin lukemaan haastattelut ja koko aineiston riittävän monta kertaa analyysia tehtäessä.

Tuloslukuihin voisi sisällyttää myös teoreettisen tarkastelun (Hirsjärvi ym. 2009; Tuomi & Sarajärvi 2009). Tässä tutkimuksessa tulkitsin kuitenkin tulokset erillisessä johtopäätösosiossa, jossa mukana oli aikaisemmat tutkimustulokset ja teoreettinen tausta. Pyrin suhteuttamaan tämän tutkimuksen tulokset aikaisempaan teoriaan ja taustakirjallisuuteen. Johtopäätökset olivat siis tutkimuksen tulosten tulkintaa teoreettisesta näkökulmasta.

Kuviossa 1 on yhteenveto tutkimuksen analyysiprosessista. Analysoin aineistoa vaihe vaiheelta, mutta tutkimuksen edetessä analyysin eri vaiheet kietoutuivat toisiinsa.

KUVIO 1. Tutkimuksen analyysivaiheet

6 TULOKSET

Tässä tutkimuksessa hain vastauksia seuraaviin ongelmiin:

Miten lapset kokevat aikaiset aamut, myöhäiset illat ja viikonloput hoidossa?

Mitkä ovat lasten ja vanhempien näkemysten mukaan hyviä ja huonoja asioita vuorohoidossa? Minkälaisia tulkintoja vanhemmilla ja lapsilla on temperamentti- ja piirteiden vaikutuksista vuorohoitoon sopeutumisessa?

Seuraavana selostan jokaisen tutkimusongelman tulokset omassa alaluvussaan. Tuloksia on elävöitetty lasten ja vanhempien sitaateilla, lasten piirustuksilla sekä otteilla havainnointimateriaalista. Alalukujen lopussa on tuloksista yhteenvetona kuvat 2 - 7.

Lasten temperamentti- ja piirteitä vanhempien arvioimana selvitän taulukossa 3. Lasten omia näkemyksiä itsestään hoidossa ja vanhempien tulkintoja lastensa temperamentti- ja piirteistä vertailen luvussa 6.3.2. Viimeisessä luvussa kerron lasten temperamentti- ja piirteiden eroavaisuuksista vuorohoitoon sopeutumisessa.

6.1 Lasten kokemukset aikaisista aamuista, myöhäisistä illoista ja viikonlopuista hoidossa

Lapset vastasivat viihtyvänsä hoidossa yleensä hyvin. Yksi lapsista ei kuitenkaan halunnut olla hoidossa, koska veli oli koulussa. Saman huomion oli tehnyt myös lapsen vanhempi. Muiden vanhempien mukaan lapset olivat mielellään hoidossa. Kuitenkin hoitopäivien epäsäännöllisyys vaikeutti erään vanhemman mielestä lapsen hoidossa viihtyvyyttä ja yksi äiti puolestaan kirjoitti aikaisten aamuhoitoviikkojen tuottavan lapselle vaikeuksia hoitoon lähdössä. Nämä olivat lasten ja vanhempien vastauksia yleiseen hoidossa viihtymiseen. Seuraavana kerron tuloksista yksityiskohtaisemmin aamu-, ilta- ja viikonloppuhoidon osalta.

6.1.1 Aamuhoito

Aikaisiin aamuhoitoihin lähtemisessä vanhempien huomiot olivat samansuuntaisia. Lapsi ”herää tahmeasti”, lasta kiukuttaa etenkin, jos muita kavereita ei ole vielä hoidossa tai lapsi ei haluaisi lähteä ollenkaan hoitoon. Yksi lapsi jatkoi uniaan autossa ja joskus myös hoidossa. Ainoastaan yhden vanhemman mukaan lapsen aikaiset aamut sujuivat hyvin, mutta toisaalta kotiinpaluun jälkeen lapsi oli tavallista väsyneempi, hieman ärtyneempi ja kiukkuisempi.

Lapset olivat omasta mielestään muun muassa väsyneitä ja ikävöiviä aamuhoidossa. Kysymykseen miltä tuntuu herätä aikaisin aamulla ja lähteä hoitoon lapset vastasivat esimerkiksi näin:

... itkee, haluaa äitin kans olla. Tyttö, 3 v.

Joskus aikasin aamulla... väsyttää toisinaan. Poika, 6 v.

Ei kovin iloselta... Tyttö, 6v.

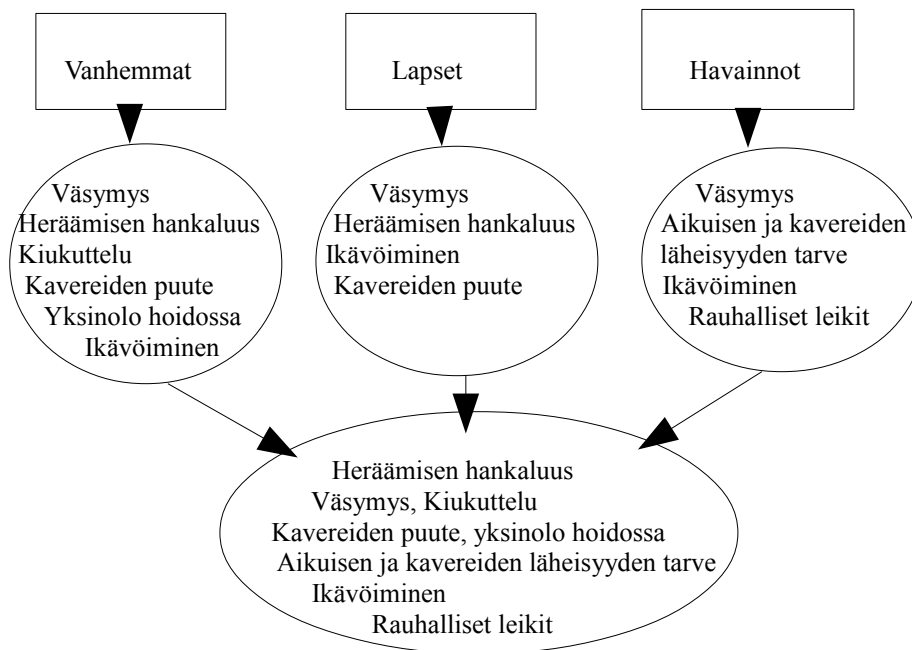
En halluu mennä ikinä hoitoon, ku veli lähtee kouluun, nii... itken. Poika, 4v.

Havainnot aikaisista aamuista vastasivat vanhempien kertomaa. Kolmevuotias tyttö oli oman havaintoni mukaan väsynyt, lähes nukkuva ja hieman itkuinen tullessaan aamuhoitoon puoli kuuden aikaan. Äidin lähdettyä lapsi turvautui aluksi hoitajaan istumalla hetken aikaa hänen sylissään ennen kuin alkoi värittää värityskuvaa. Kuusivuotias tyttö kertoi olevansa väsynyt, mutta jäi kuitenkin mielellään hoitoon ja alkoi pelata kanssani muistipeliä. Hän lähti pelaamisen jälkeen haastatteluun, mutta se sujui huomattavasti huonommin kuin edellinen päivällä tekemäni haastattelu. Lapsi ei jaksanut keskittyä kysymyksiini yhtä innokkaasti ja piirustustehtävä kavereista syntyi ”hutaistemalla” verrattuna aikaisempaan piirustukseen mieluisesta toiminnasta (liite 5).

Lapset olivat yleensä väsyneitä, mutta leikit olivat rauhallisia aamun aikaisina tunteina. Hoitajien kanssa pelaaminen ja juttelu oli mielekäästä puuhaa, samoin väritystehtävät, autoilla leikkiminen ja kotileikit kavereiden kanssa. Havaintojen mukaan useimmat näistä tutkittavista lapsista eivät halunneet leikkiä yksin tai olla täysin omissa oloissaan aamuisin.

Aikaisin aamulla hoitoon tullut kolmevuotias poika oli havaintojeni mukaan ruokailussa (lounaalla) nälkäinen, väsynyt ja levoton. Hän söi aluksi hyvällä ruokahalulla, mutta saatuaan mahan täyteen, hän heilui tuolilla ja koputteli nyrkillä pöytää karkottaakseen väsymyksen. Hoitajan kehotuksesta poika rauhoittui vielä hetkeksi syömään leipää ja juomaan maitoa. Ne tehtyään hän väsähti lopullisesti. Hän haukotteli ja siristeli silmiään pysyäkseen hereillä ruokailun päättymiseen asti. Viisivuotias tyttö puolestaan piirsi lempiruoistaan (liite 6), kun juttelimme aamuhoitoon kuuluvista asioista. Hänelle aikaiset aamut eivät tuottaneet vaikeuksia missään vaiheessa päivän aikana. Havainnot ja vanhemman huomiot lapsesta olivat samanlaisia.

Kuvioon 2 on koottu yhteen lasten ja vanhempien kokemukset sekä omat havaintoni aikaisista aamuhoidoista.

KUVIO 2. Kokemukset aamuhoidosta

6.1.2 Iltahoito

Iltahoitoon lähteminen sujui vanhempien mukaan joko ”paremmalla mielellä”, ”ihan ok”, ”hyvin”, ”ongelmitta, jos kaverit on paikalla” tai ”hankalammin, koska päiväunet voivat jäädä kesken”. Iltahoitoon lähteminen oli silti helpompaa kuin aikaiseen aamuhoitoon lähteminen. Kuitenkin vanhemmat olivat lähes kaikki samaa mieltä siitä, että iltahoidosta kotiintulo oli raskasta. Lapset olivat väsyneempiä kuin aamuhoidosta palatessaan ja yöunille rauhoittuminen oli vaikeaa. Esikoululainen poika oli äidin mukaan tosi väsynyt, koska päivä oli pitkä esikoulun ja iltahoidon takia. Kolmevuotiaan pojan äiti kuvasi tilannetta seuraavasti: ”Tullaan illalla 2 h normaalin nukkuma ajan jälkeen kotiin, nukahtaa rauhattomammin... EI ole illasta aamuun menoa. Työt loppuisivat 21 - 21.30, kotona n. klo 22 (ja vasta ruvetaan unille), jonka jälkeen herätys 5.45. Aivan liian rankkaa lapselle.”

Lasten mukaan iltahoidossa oleminen oli joko pitkästyttävää tai toisaalta mukavaa. Lapset kertoivat iltahoidon sujuvuudesta ja mukavuudesta näin:

Semmoselta vähä niinku ois... semmosta tekemistä ku ei oo paljo. Poika, 6v.

En jaksa oottaa äitiä... koska nii... täällä pitää olla nii kauan. Poika, 4 v.

Kiv-vaa...katotaan lastenohjelmia...pikkukakkosta. Jumppaa salissa... luetaan kirjoja.

Tyttö, 5v.

JOO... jotkut (joskus).Poika, 3v.

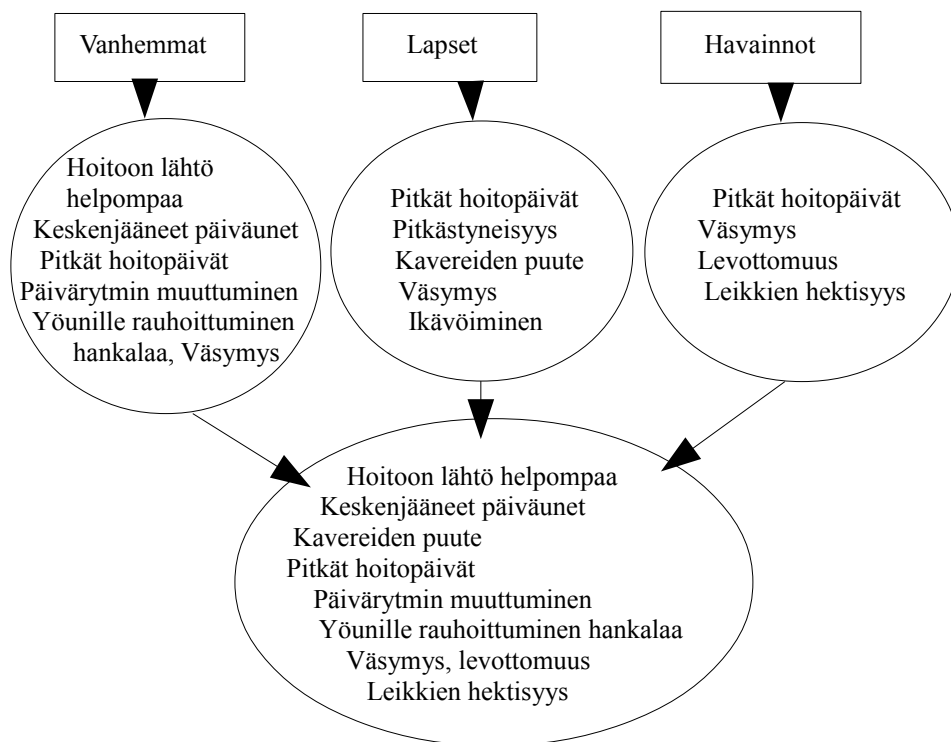
Kuusivuotias tyttö ja samanikäinen poika tulivat molemmat mielellään esikoulusta ryhmikseen iltahoitoon. Tyttöä harmitti vain se, kun ”hanskat jäi taksiin”. Poika puolestaan näytti ilahtuneelta, kun tapasi ohimennen isänsä ryhmiksessä ja pikkuveli oli jo odottamassa häntä. Neljävuotiaan pikkuveljen jääminen hoitoon oli vaikeaa. Hän istui eteisessä siihen asti, kunnes isovelji tuli koulusta. Pojat kuitenkin lähtivät mielellään mukaani pelaamaan peliä ja haastateltavaksi.

Seuraavasta havaintomateriaalin otteesta ilmenee, miten hektisiä ja levottomia lasten leikit yleensä illalla olivat. *”Kolmevuotias tyttö leikkii pojan kanssa. He keräävät polttopuita (palikoita) kärryihin, he hyppivät patjojen päällä ja kiipeävät matalan kaapin päälle, josta hyppäävät patjoille. Leikki vaihtuu kahvin keittämiseen. Siirrymme toiseen huoneeseen ison pöydän ääreen (pyytävät minut mukaan, en tiennyt kuuluvani osallisena leikkiin, vaikka sain*

luvan seurata heidän leikkejään). *Tyttö laittaa pöydälle lautasen ja kupin, mutta poika vie ne. Hän antaa tytölle uuden kupin. Tyttö antaa sen minulle. Tyttö hakee mielipelinsä, alamme pelaamaan kolmestaan. Tyttö ei jaksa pelata loppuun. Hän kerää astiat koriin. Poika hakee muistipelin, jota pelaamme kolmestaan. Tyttö jättää pelin kesken ja siirtää mielipelinsä lattialle, mutta jättää sen levälleen, kun poika alkaa tehdä junaa tuoleista. Tyttö menee kaveriksi. He tekevät pitkän tuolijunan ja leikkivät kauan... he jatkavat junaleikkiä vielä kun lähden kotiin. Heipat sanottuamme tyttö huikkaa vielä: Tuu sitte taas!”* Havaintojeni mukaan lapset eivät jaksaneet keskittyä varsinkaan pelien pelaamiseen samalla tavalla kuin aamuisin tai päivisin.

Iltahoidossa ollessaan lapset ajelivat autoilla ja junilla, leikkivät kotileikkejä, rakentelivat palikoilla ja legoilla, kasasivat majoja, pelasivat aikuisten ja kavereiden kanssa, askartelivat Hama-helmillä, piirsivät, värittivät ja maalasivat sekä katsoivat lastenohjelmia. Tosin yksi lapsista kertoi, ettei tykkää katsoa lastenohjelmia hoidossa. Myös kirjojen lukeminen aikuisten kanssa ja salissa leikkiminen kuuluivat iltahoitoon oleellisesti.

Kuvioon 3 on koottu yhteen lasten ja vanhempien kokemukset sekä omat havaintoni iltahoidosta.

KUVIO 3. Kokemukset iltahoidosta

6.1.3 Viikonloppuhoito

Vanhemmat eivät kirjoittaneet viikonloppuhoitoon lähtemisen tai hoidossa olon suurista poikkeavuuksista muihin päiviin verrattuna. Kuitenkin yhden vanhemman mukaan ”lapsi lähtee mielellään > vähemmän lapsia (meteliä), saa askarrella ja tehdä kivoja juttuja hoitotädin kanssa viikonloppuna”. Eräs äiti kirjoitti: ”ei ole ongelmia, jos muita lapsia paikalla”.

Lasten vastaukset viikonloppuhoidosta olivat aika vähäisiä. Viikonloppuna tapahtuva hoito ei ole säännöllistä näillä lapsilla eli sitä ei ole joka tai joka toinenkaan viikonloppu. Haastatteluissa lasten oli ilmeisen vaikea vastata kysymyksiini viikonloppuhoidosta, jos siitä oli kulunut kauan aikaa. Viikonloppuhoidosta lapset kertoivat tähän tapaan:

Olen joskus... ulkona. Tyttö, 3v.

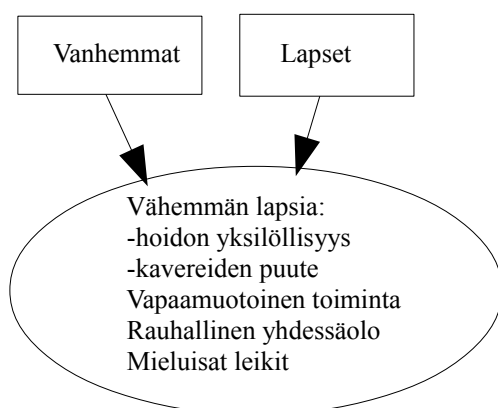
Joskus vaan... Pojat, 6v ja 4v.

Minä oon ollu täällä yhen viikonlopun... sillon ku oli kaks lasta... oltiin ulkona, oltiin sisällä...katottiin pikkukakkonen ja leikittiin.... mä en lähteny sillon kouluun. Tyttö, 6v.

Karkkipäivänä.... hoitotädit on antanu lapsille karkkia. Tyttö, 5 v.

Viikonloppuisin lapsia oli yleensä vain muutama paikalla ja toiminta oli vapaamuotoista. Lasten omille leikeille ja mieluisalle toiminnalle sekä aikuisen kanssa yhteiselle puuhastelulle oli arkipäiviin verrattuina enemmän aikaa. Ulkoileminen ja käyminen esimerkiksi kirjastossa tai kaupoissa olivat osa viikonloppuhoitoa.

Kuvioon 4 on koottu yhteen lasten ja vanhempien kokemukset viikonloppuhoidosta.

KUVIO 4. Lasten ja vanhempien kokemukset viikonloppuhoidosta

6.2 Hyvät ja huonot asiat vuorohoidossa

Luvussa 6.2.1 tarkastelen lasten mielipuuhiä kytkemällä ne ryhmisten yleisiin toimintamuotoihin. Leikkiminen, musiikki, kädentaidot, liikunta ja sadut ovat oleellinen osa vuorohoidon päivittäistä toimintaa, jota lapset niin aikuisten johdolla kuin itsenäisesti toteuttivat mielenkiinnon mukaan. Tässä luvussa tarkastelen myös lasten välisiä kaveri- ja hoitajasuhteita.

Lapset halusivat enimmäkseen puhua mielipuuhistaan vuorohoidossa, mutta joitakin ikäviä asioita tuli kuitenkin esille. Niitä valotan luvussa 6.2.2. Viimeisessä luvussa 6.2.3 paneudun vanhempien omakohtaisiin kokemuksiin ja kehittämistoiveisiin vuorohoidosta.

6.2.1 Lasten mielipuuhat ja ihmissuhteet vuorohoidossa

Lapset vastasivat kaikkein innokkaimmin kysymyksiin siitä, mitä he puuhailivat hoidossa ja mikä vuorohoidossa oli mukavaa. Vuorohoidossa on samat rutiinit ja osittain samanlaiset toimintamuodot kuin päivähoitossa yleensä, joten lapset kertoivat aamujen ja iltojen puuhistaan erottelematta niitä vuorokaudenajoista.

Tärkein osa-alue ryhmäperhepäiväkotien toiminnassa oli leikki. Siihen tarjottiin tilaisuuksia aina kun oli mahdollista. Kerran viikossa vietettiin leikki- ja leluapäivää, jolloin lapsilla oli mahdollisuus tuoda oma lelu kotoaan mukanaan hoitoon. Kaikki lapset pitivät lelun tuomista erityisen tärkeänä. Eräs lapsi valaisi asiaa näin: *"Minä tuon aina leluja, minkä minä haluan..... ei ole pikkuautoja.... elukoita en tuo"*. Kolmevuotias poika piirsi kuvan leluapäivänä hoitoon tuomastaan autosta (liite 7).

Yhtenä ryhmäperhepäiväkotien toiminta-ajatuksena oli musiikista nauttiminen eli musiikin kuunteleminen, soittaminen ja laulaminen. Tutkittavista lapsista puolet sanoi pitävänsä laulamista ja osallistuvansa lauluhetkiin. Havaintojeni perusteella musiikin kuunteleminen kuului lasten toimintaan. Musiikkia kuunneltiin nukkumahuoneessa päivälevon aikana, toimintatuokioilla ja joskus vapaan leikin aikana taustamusiikkina. Myös lastenohjelmissa musiikkia oli tarjolla. Soittaminen keskittyi joko varsinaisiin toimintatuokioihin, jolloin aikuisten johdolla laulettiin ja soitettiin rytmisoittimilla tai lasten omaehtoisiin soittotuokioihin esimerkiksi käsien taputuksin ja jalkojen tömistelyin ("keho soittimena") taustamusiikin tahdissa. Joillekin lapsille tanssiminen oli luova tapa ilmaista itseään musiikin avulla.

Ryhmäperhepäiväkodeissa harjoiteltiin kädentaitoja kuten askartelemista, piirtämistä, värittämistä, maalaamista ja muovailemista. Askartelu oli pääasiassa aikuisen ohjaamaa tekemistä, johon kuului esimerkiksi leikkaamista ja liimaamista annetun mallin mukaan, mutta myös vapaampaa lapsen omaehtoista luovaa askartelua harjoitettiin. Piirtäminen, maalaaminen, muovaileminen ja väritystehtävien tekeminen oli vapaata lasten toimintaa. Kaikki tutkittavista lapsista pitivät piirtämisestä ja maalaamisesta. Neljävuotias poika olisi halunnut maalata piirtämisen sijaan myös haastattelujen yhteydessä. Niinpä hän keksi "maalata" piirtämällä (liite 8). Askartelusta ei tykännyt yksi lapsi, vaikka piirtäminen olikin mieluisaa. Muut lapset askartelivat mielellään. Muovailun ja väritystehtävien tekemisen mainitsi kolme lasta yhtenä lempipuuhanaan.

Liikunta oli oleellinen osa päivittäistä ryhmiksen toimintaa. Ulkoilun aikana liikkuminen oli luonnollinen tapa purkaa energiaa. Ulkoilu olikin kaikkien lasten mieleen. Yksi poika kuitenkin tokaisi: *"Mä en tykkää ulkona, ku pitää olla nii kauan"*. Ulkoilun aikana lapset ehdivät leikkiä monenlaisia leikkejä. Piha ja taloa osittain ympäröivät rappuset kiinnostivat kuusivuotiaista poikaa kovasti. Hän piirsi siitä

kuvan (liite 9). Kaikille pojille oli tärkeää päästä kiipeilemään ”hämähäkin verkossa”, josta samainen poika, joka ei pitänyt ulkoilun kestosta, teki piirustuksen (liite 10). Kolmevuotias poika kertoi useaan kertaan ajavansa rekalla lumia ulkona. Kolmevuotias tyttö puolestaan piti mäen laskemisesta. Viisivuotiaalle tytölle luistelu ja hippaleikit olivat mieluisia. Erillisiä jumppatuokioita järjestettiin lapsille koululla tai ryhmäperhepäiväkodin omassa salissa ja kaikki lapset sanoivat pitävänsä niistä.

Sadut, kertomukset ja lorut kuuluivat lapsen kielellisten valmiuksien kehittämiseen. Ryhmiksissä luettiin ja loruiliin lapsille päivittäin joko yksittäisille lapsille tai koko ryhmälle yhtä aikaa. Myös nukkumahuoneessa oli tapana lukea satuja lepoetken aikana. Havaintojeni mukaan lapset nauttivat kuvakirjoista, joissa oli jännitystä sopivassa suhteessa, tarina ei ollut liian pitkä ja lukupaikka oli rauhallinen. Lisäksi lapset katselivat ja selailivat kuvakirjoja itsenäisesti sekä kuuntelivat satukasetteja.

Leikki oli lapselle ominaista toimintaa kaikkina lapsen hereillä oloaikoina. Vapaita leikkitalanteita tarjoutui lapsille pitkin päivää, mutta aikaisin aamulla ja iltaisin sekä viikonloppuisin siihen oli eniten aikaa. Edellä mainitsemieni leikkien ja toimintojen lisäksi roolileikit (roolivaatteisiin pukeutuminen, kampaamo- ja kotileikit), nukkekoti- ja heppaleikit, automatolla ja junaradalla leikkiminen, legoilla ja palikoilla rakenteleminen, majojen tekeminen, palapelien ja erilaisten muisti- ja lautapelien pelaaminen oli lapsista mukavaa hoidossa.

Kotonaan lapset kertoivat mukavista päivän tapahtumista, kuten vierailusta vanhainkodille, kavereista, hoitajista, leikeistä, ruuasta ja askartelusta. Kuitenkin lapset puhuivat yleensä vanhempien mukaan melko vähän hoitopäivistään. Erästä äitiä lainaten: ”vain kysyttäessä”.

Kuviossa 5 on tarkempi jaottelu lasten mielipuuista ryhmäperhepäiväkodeissa.

KUVIO 5. Lasten mielipuuhat ryhmäperhepäiväkodeissa

Jokainen lapsista kertoi kavereistaan mielellään ja jokaisella niitä oli vaihteleva määrä yhdestä viiteen. Seuraavana esittelen joitakin lasten kommentteja kavereistaan:

Muitaki kavereita ku pikkuveli (luettelee kaksi pojan nimeä) pienempiä, on yks samankokonen, se on tuolla isojen puolella... ja noitten pienienkin kanssa on kiva olla.

Poika, 6 v.

En minä halluu muitten kaa leikkiä ku veljen. Poika, 4v.

Pikkasen vaan kavereita (sanoo tytön ja kahden pojan nimet) joskus leikin toisten kans ja joskus toisten. Tyttö, 6v.

Kaikki pojat... ei talvi pelätä (kertoo kolmen pojan ja yhden tytön nimet) kaikki on mun itoi (isoja) kaveleita. Poika, 3v.

En leiki yksin. Tyttö, 5v.

Vuorohoidossa on tyypillistä, että samat lapset eivät ole aina paikalla yhtä aikaa. Tässä tutkimuksessa se tuli ilmi siten, että lapset kertoivat haastatteluissa pääasiassa niistä lapsista, jotka olivat haastattelupäivinä hoidossa. Kolmevuotiaalla tytöllä oli kuitenkin vahva näkemys kavereistaan. Hän luetteli poikia, joiden kaveri ei ole ja toisaalta kertoi yhden tytön ja pojan nimen, joiden kanssa haluaa aina leikkiä. Myös äidin mukaan tyttö kaipasi tiettyjä kavereita hoitoon mennessään. Kuusivuotias tyttö ilmaisi kavereiden vaihtuvuuden selkeimmin kertomalla leikkivänsä niiden kanssa, joita paikalla on tai vaihtoehtoisesti yksinään. Neljävuotiaalla pojalla ei ollut muita kavereita kuin veljensä. Kysyessäni leikitkö muiden kanssa, kun veli on koulussa, poika vastasi: ”*Minä yritän ehtiä sitä (veljeä), eihän se oo täällä... koulussa se.*”

Hoitajien mukavuudesta lapset kertoivat seuraavaan tapaan. Kolme lapsista mainitsi sen, kun hoitajat pelaavat lasten kanssa. Kolmevuotiaiden mielestä hoitajien kanssa yhdessä leikkiminen on mukavaa. Kuusivuotias tyttö kertoi piirtävänsä mielellään hoitajien kanssa ja kuusivuotias poika sanoi: ”*Saa päättää, mitä haluaa tehdä*” tarkoittaen sitä, että mukava hoitaja antaa lasten itsenäisesti valita leikkinsä tai pelinsä. Lapset kuitenkin puhuivat aika vähän hoitajista verrattuna kavereista kertomiseen. Joidenkin mielitien nimet mainittiin haastatteluissa. Havaintojeni perusteella mielitäti oli usein se, joka sattui olemaan työvuorossa.

6.2.2 Kurjat jutut lasten näkökulmasta

Yleisesti lapset kertoivat viihtyvänsä vuorohoidossa. Heidän oli helpompi puhua mukavista asioista vuorohoidossa kuin ikävistä. Joistakin kurjista asioista he kuitenkin mainitsivat:

Kun ei oteta leikkiin mukaan.... ikävältä tuntuu, kun leikkii lohikäärmeellä eikä ota leikkiinkää. Tyttö, 6v.

Ku äiti ei oo täällä... Tyttö, 3v.

Pokien kaa tulee liitaa (riitaa). Poika, 3v.

En tykkää nukkua noissa sängyissä. Poika, 4v.

Melu! Poika, 6v.

En tykkää atkallella (askarrella). Poika, 3v.

En tykkää laulaa ja soittaa. Poika, 6v.

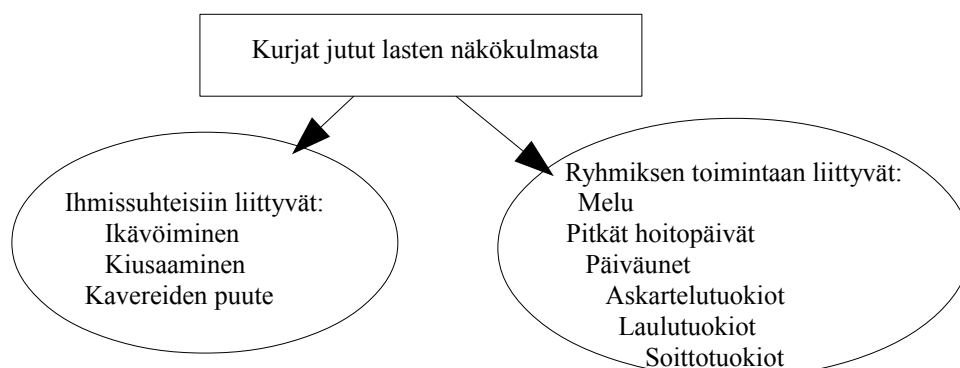
En nuku päivällä....pelottaa. Poika, 3v.

Kolme lapsista kertoi ikävöivänsä hoidossa, kaksi äitiään ja yksi isoveljeään. Kotonaan tämä isoveljeään kaipaava lapsi puhui asiasta melko usein. Kolmevuotias tyttö sanoi minulle monta kertaa haastattelujen ja leikkimisien aikana kaipaavansa äitiä. Eräällä haastattelukerralla hän ikävöi niin kovasti, että piirsi äidistään monta kuvaa samalle paperille (liite 11). Kolmevuotias poika puolestaan oli aikaisessa aamuhoidossa eikä hän nukkunut päiväunia. Iltapäivällä junaradalla leikkiessämme häntä alkoi kovasti väsyttää eikä leikki enää kiinnostanut. Äidin odotus tuntui liian pitkältä. Hän toivoi äidin tulevan pian, koska hän sanoi: *"Mää leikin titte....ku äiti tulee kohta"*.

Kolme lapsista koki nukkumisen eli päiväunet ainakin välillä kurjana. Muusta ryhmiksen toiminnasta, kuten askartelusta tai laulamisesta ei pitänyt kaksi poikaa. Liian pitkästä yhtäjaksoisesta ulkoilemisesta valitti yksi poika. Kiusaamisesta mainitsi kolmevuotias poika ja kuusivuotias tyttö. Tyttö kertoi varovaisesti, että häntä nuorempi poika oli lyönyt. Yritin kysellä tilanteesta hieman lisää, mutta hän ei halunnut kertoa. Sen sijaan tyttö piirsi tilanteesta hennolla kynäotteella kuvan (liite 12). Äidin mukaan lapsi yleensä kertoi kotona kiusaamistilanteista. Myös kahden pojan vanhemmille puhuttiin kotona tilanteista, jos lasta oli esimerkiksi tönitty tai muuten kiusattu hoidossa.

Kahden lapsen mielestä iltahoito kesti kauan ja päivä tuntui siten liian pitkältä. Vain yksi lapsista, viisivuotias tyttö, ei kertonut mistään ikävästä tai kurjasta asiasta. Hänen mielestään kaikki hoidossa oli kivaa. Hänen äitinsä oli huomionnut saman asian.

Kuvio 6 selvittää lasten kokemia ikäviä asioita vuorohoidossa.

KUVIO 6. Kurjat jutut lasten näkökulmasta

6.2.3 Vanhempien kokemukset ja kehittämistoiveet

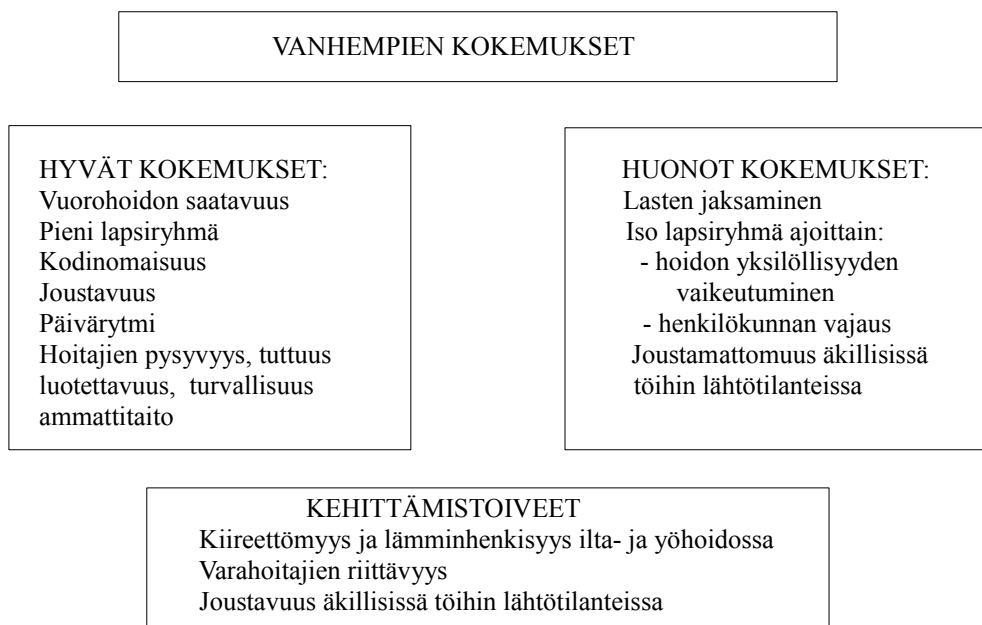
Yleisesti vanhemmat olivat tyytyväisiä, että vuorohoitoa on saatavilla. He ymmärsivät, että järjestely ei ole kuitenkaan lapselle välttämättä paras mahdollinen. Kuten eräs äiti kirjoitti: ”Iso asia, kun vuorohoito järjestetty ja sitä on saatavilla, hoitajat ottavat hyvin huomioon lapsen jaksamisen myös hoitopaikassa”. Tärkeänä asiana vanhemmat mainitsivatkin hoitajat. Hoitajien pysyvyys, tuttuus, luotettavuus, joustavuus ja ammattitaito olivat tarkastelun kohteena. Eräs äiti tiivistä ammattitaidon näin: ”pienille läheisyyttä ja turvallisuuden tunnetta”.

Vanhempien mukaan kodinomaisuus, joustavuus hoitoajoissa, päivärytmi ja pieni ryhmäkoko olivat tärkeitä asioita vuorohoidossa. Yksi äiti ilmaisi huolensa ryhmäkoon pysymisestä kohtuullisena tällä tavoin: ”Ihan liian isoja ryhmiä ajoittain, tulee kurja olo ruuhkapäivinä jättää lapsi, hyvin hoitavat, mutta yhdelle lapselle jää hurjan vähän aikaa”. Toinen vanhempi puolestaan toivoi enemmän henkilökuntaa tai varahoitajia, koska lasta on vaikea saada hoitoon, jos tulee yllättävä lähtö töihin.

Illan ja yön aikana tapahtuvaan hoitoon toivottiin kiinnitettävän huomiota. Lapselle tulisi erään äidin mukaan ”taata iltaisin lämminhenkinen, kiireetön ja turvaise hoito”. Kuitenkin vanhempien kirjoituksista oli luettavissa kiitollisuus siitä,

että vuorohoitoa oli tarjolla. Erään äidin loppukommentti meni näin: ”Vuorohoito on hyvä ja tärkeä asia perheille. Arvostan vuorohoidon työntekijöitä.”

Kuviossa 7 on yhteenveto vanhempien kokemuksista ja kehittämistoiveista.

KUVIO 7. Vanhempien kokemukset ja kehittämistoiveet vuorohoidosta

6.3 Vanhempien ja lasten tulkinnat temperamentti- ja käyttäytymispiirteiden vaikutuksista vuorohoitoon sopeutumisessa

Aluksi selvitän vanhempien yleisiä vastauksia lasten temperamentti- ja käyttäytymispiirteistä taulukon 3 avulla. Luvussa 6.3.2 lasten ja vanhempien tulkinnat yhdessä muodostavat kuvan siitä, miten temperamentti- ja käyttäytymispiirteillä saattaa olla vaikutusta vuorohoitoon sopeutumisessa. Lisäksi vertailen tässä luvussa vuorohoidosta ja temperamentti- ja käyttäytymispiirteistä saatua aineistoa. Vertailu valottaa sitä, miten lapsi sopeutuu vuorohoitoon. Lopuksi pohdin luvussa 6.3.3 tutkittavien lasten välisiä eroja vuorohoitoon sopeutumisessa temperamentti- ja käyttäytymispiirteiden avulla.

6.3.1 Vanhempien arviot lasten temperamenttipiirteistä

Vanhemmat arvioivat lastensa temperamenttipiirteitä valitsemalla kahdesta vaihtoehdosta parhaiten kuvaavan vaihtoehdon. Vanhempien tuli arvioida lapsen tavallisesti tai pitkällä aikavälillä ilmenevää käytöstä. Taulukossa 3 on yhteenveto siitä, miten vanhemmat vastasivat lastensa temperamenttipiirteiden ilmenemisestä. Tutkittavia lapsia oli kuusi. Yksi vanhemmista oli valinnut molemmat kahdesta vaihtoehdosta, joten valintojen yhteismäärä on niissä kohdin seitsemän. Taulukon jälkeen selostan lasten temperamenttipiirteiden ilmenemisen yleisimmät tulokset.

TAULUKKO 3. Lasten temperamenttipiirteet vanhempien tulkitsemana

Lapsen temperamenttipiirre	Vastausvaihtoehdot	Määrä	Yhteensä
Aktiivisuus (kuinka aktiivinen lapsi on yleensä)	erittäin aktiivinen	6	6
	rauhallinen	0	
Häirittevyys (pystyykö lapsi keskittymään tekemiseensä esim. leikkimiseen vai häiritsevätkö ulkopuoliset tapahtumat keskittymistä toistuvasti)	keskittyy hyvin	5	7
	häiriintyy helposti	2	
Lähestyminen tai vetäytyminen (millainen on lapsen spontaani ensireaktio uusissa tilanteissa tai vieraiden ihmisten kohtaamisessa)	vetäytyy kauemmaksi	3	7
	uskaltaa lähestyä	4	
Sopeutuminen (miten lapsi joustaa ja sopeutuu uusiin tilanteisiin ja arkielämän muutoksiin alkureaktion jälkeen)	sopeutuu hyvin	5	6
	sopeutuu huonosti	1	
Reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus (kuinka äänekkäästi lapsi ilmaisee tunteensa ja mielialansa, esim. ilon, kiukun ja pettymyksen)	äännekkäästi	6	6
	vaisusti	0	
Rytmysyys (miten säännöllisiä ovat lapsen biologiset toiminnot, esim. tarve säännölliseen unirytmiiin ja ruoka-aikaan)	säännöllinen	6	6
	epäsäännöllinen	0	
Tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys (kuinka helposti lapsi luovuttaa, jos ei osaa jotakin)	luovuttaa helposti	2	7
	yrittää sinnikkäästi	5	
Vastaus- eli responsiivisuuskyky (miten herkästi lapsi reagoi esim. ääniin, kosketukseen, kuumaan, kylmään, hajuihin, makuihin ja valoon)	reagoi herkästi	2	6
	hyvä sietokyky	4	
Mielialan laatu (onko lapsen vallitseva mieliala positiivinen vai negatiivinen, suhtautuuko hän asioihin optimistisesti vai pessimistisesti)	positiivinen	6	6
	negatiivinen	0	

Chess & Thomas 2011;1986, 273-281; Keltinkangas-Järvinen 2004, 46-61; Thomas & Chess 1977, 20-22; <http://childdevelopmentinfo.com/development/temp2>

Aktiivisuuden taso, reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus, rytmisyys ja mielialan laatu olivat tutkittavissa lapsissa yhdenmukaisia vanhempien arvioimina. Kaikki kuusi lasta olivat siis motorisesti erittäin aktiivisia, tunteidensa ja mielialansa ilmaisussa äänekkäitä, biologiselta rytmiltään säännöllisiä ja mielialan laadultaan yleensä positiivisia.

Arkielämän muutoksiin sopeutui huonosti ainoastaan yksi lapsi, kun puolestaan loput viisi lasta sopeutuivat muutoksiin vanhempien mukaan hyvin. Vastaus- eli responsiivisuuskynnys, toisin sanoen lapsen herkkyys reagoida ääniin, valoon, lämpötilaan, kosketukseen ja hajuihin, jakautui siten, että kaksi lasta reagoi herkästi ja neljällä oli hyvä sietokyky.

Häiritävyys, lähestyminen tai vetäytyminen sekä tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys olivat niitä temperamenttipiirteitä, joista yksi vanhempi valitsi molemmat vaihtoehdot. Tilanteesta riippuen lapsi joko vetäytyi kauemmaksi tai uskalsi lähestyä uusissa tilanteissa ja kohdatessaan vieraita ihmisiä. Lapsi pystyi sekä keskittymään että häiriintyi helposti leikkiessään ja lapsi luovutti helposti tai yritti sinnikkäästi, jos hän ei osannut jotakin. Nämä molempivalintaiset arviot eivät sisälly seuraaviin vanhempien arvioihin.

Hyvin leikkimiseensä keskittyviä lapsia oli vanhempien mukaan neljä ja helposti häiriintyviä yksi. Kahden lapsen ensireaktio uusissa tilanteissa tai vieraita tavatessa oli vetäytyminen, kolme uskalsi lähestyä. Tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys ilmeni lapsissa vanhempien arvioiden mukaan siten, että yksi lapsi luovutti helposti ja neljä yritti sinnikkäästi opetellessaan asioita.

6.3.2 Temperamenttipiirteiden vaikutukset vuorohoitoon sopeutumisessa

Lasten omia tulkintoja ja kommentteja temperamenttipiirteistä tuli haastatteluissa esille melko vähän. Seuraavana on lasten arvioita siitä, millaisena he näkivät itsensä hoidossa:

Joskus iloinen, joskus surullinen. Tyttö, 6v.

Iloinen poika oon. Poika, 3v.

Itken ryhmiksessä... toisena päivänä olen iloinen. Tyttö, 3 v.

Mukava... hyvä liikkumaan. Poika, 6 v.

En itke hoidossa... iloinen. Tyttö, 5 v.

Semmonen vaan.... veljeä ikävä. Poika, 4 v.

Vanhemmilta saatu tieto lastensa temperamenttipiirteistä ja lasten omat käsitykset siitä, millaisina he näkevät itsensä olivat samansuuntaisia. Seuraavaksi esittelen joitakin esimerkkejä tällaisista yhdenmukaisuuksista. Kuusivuotiaan pojan äiti arvioi lapsensa olevan aktiivinen ja poika itse sanoi olevansa hyvä liikkumaan. Viisivuotias tyttö kertoi, ettei itke hoidossa ja äidin mukaan lapsi sopeutuu hyvin arkielämän muutokseen. Neljävuotiaan pojan äiti puolestaan arvioi lapsen häiriintyvän välillä helposti ja poika itse kertoi ikävöivänsä veljeä hoidossa, joten lapsen keskittyminen leikkimiseen oli ajoittain vaikeaa ikävän takia. Havaintoni ja haastatteluni vahvistivat tämän asian. Kolmevuotias poika sanoi olevansa iloinen hoidossa, ja äidin mukaan lapsen vallitseva mieliala oli positiivinen. Kolmevuotiaan tytön äiti arvioi lapsen ilmaisevan tunteensa esimerkiksi surun ja ilon äänekkäästi, ja tyttö puolestaan sanoi itkevänsä hoidossa, mutta olevansa toisena päivänä iloinen. Myös kuusivuotias tyttö kertoi olevansa joskus iloinen ja joskus surullinen, ja äidin arvio lapsen mielialan ilmaisusta oli samanlainen.

Kaikki vanhemmat arvioivat lastensa biologisen rytmin säännölliseksi (taulukko 3) vuorohoidon vaihtuvasta rytmistä huolimatta. Kuitenkin vuorohoitoa koskevassa kyselyssä suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, että aikaiseen aamuun lähteminen ja toisaalta myöhäisestä illasta kotiin palaaminen olivat lapsille raskaita. Myös joidenkin lasten mielestä aamuhäätäminen ja iltahoidossa myöhään oleminen

oli välillä hankalaa. Näin ollen biologinen rytmi voi säilyä vuorohoidossakin säännöllisenä, mutta vuorohoidolla näyttäisi kuitenkin olevan vaikutusta säännöllisen rytmien säilymiseen. Lasten väsymistä ja siten esimerkiksi kiukuttelua esiintyi vuorohoidon vaihtelevan rytmien takia varsinkin aikaisista aamuhoidoista ja myöhäisistä iltahoidoista kotiin palattaessa.

Vanhemmat tulkitsivat lastensa vallitsevan mielialan yleisesti positiiviseksi (taulukko 3). Suurin osa lapsista kertoi myös haastatteluissa mieluiten hoidossa tapahtuvista mukavista asioista, kavereistaan ja leikkimisestään. Tämän perusteella lasten suhtautuminen oli optimistista ja lapset näyttivät sopeutuvan vuorohoitoon pääsääntöisesti hyvin. Myös (taulukko 3) reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus olivat vanhempien mukaan kaikkien lasten kohdalla samantapaisia eli lapset ilmaisivat tunteensa ja mielialansa ennemmin äänekkäästi kuin vaisusti. Vuorohoitoon sopeutumisen kannalta tämä merkinnee sitä, että ainakin osa lapsista kertoi jonkin verran kotona hoitopäivästä niin iloisia kuin surullisiakin asioita. Toisaalta lapset kertoivat myös haastatteluissa niin mukavista kuin ikävistä vuorohoidon asioista välillä tunteikkaastikin, joten lasten avoimuus ja intensiivisyys olivat havaittavissa tutkittavissa lapsissa.

Kaikkien lasten aktiivisuuden taso oli vanhempien mukaan korkea (taulukko 3) eli lapset olivat motorisesti aktiivisia. Vuorohoidossa lasten aktiivisuus ilmeni kaikilla lapsilla siten, että he pitivät ulkoilusta ja jumpasta. Toisaalta lasten aktiivisuus ilmeni myös leikkien monipuolisuutena, joten jokainen lapsi tavalla tai toisella sopeutui vuorohoitoon tältä osin.

6.3.3 Lasten temperamentti- ja persoonallisuuden eroavaisuudet vuorohoitoon sopeutumisessa

Häiriökyky tarkoittaa lapsen kykyä keskittyä tekemiseensä esimerkiksi leikkimiseensä ilman ulkopuolisten tapahtumien toistuvaa vaikutusta. Tutkittavista lapsista kaksi häiriintyi helposti (taulukko 3). Vuorohoidossa tämä tarkoittanee sitä, että lapsen on vaikea keskittyä leikkimiseen, koska esimerkiksi leikkikaverit vaihtuvat usein. Toisaalta toiminta on iltahoidossa levottomampaa, mikä voi lisätä

lapsen keskittymiskyvyttömyyttä. Vuorohoitoon sopeutuminen voi olla helposti häiriintyvillä lapsilla hankalampaa kuin niillä, jotka pystyvät keskittymään hyvin vaihtelevissa tilanteissa.

Lähestyminen tai vetäytyminen on lapsen ensireaktio uusiin tilanteisiin tai vieraiden ihmisten kohtaamisiin. Lapsista kolme vetäytyi aluksi kauemmaksi (taulukko 3), mikä tarkoittanee vuorohoidossa sitä, että lapsi tarvitsisi tutut hoitajat ja leikkikaverit sekä turvallisen ja tutun päivärytmin ilman suuria poikkeavia tapahtumia. Tällöin lapsen sopeutuminen vuorohoitoon olisi helpompaa.

Sopeutuminen tarkoittaa sitä, miten lapsi joustaa ja sopeutuu uusiin tilanteisiin ja arkielämän muutoksiin ensireaktion jälkeen. Yksi lapsista (taulukko 3) sopeutui huonosti, joten vuorohoidon kannalta tämä merkinnee sitä, että lapsi kokee vuorohoidon muuttuvan rytmin hankalana eikä totu vaihtuviin aamu- ja iltahoitoihin. Myös hoitajien ja leikkikavereiden vaihtuvuus voi tuntua lapsesta kurjalta ja vaikeuttaa entisestään sopeutumista. Ne lapset, jotka sopeutuvat hyvin, viihtyvät myös vuorohoidossa paremmin.

Tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys merkitsee sitä, kuinka helposti lapsi luovuttaa, jos ei osaa jotakin. Kaksi lapsista oli helposti luovuttavia (taulukko 3). Tämä tarkoittanee sitä, että varsinkin aikaisissa aamu- ja myöhäisissä iltahoidoissa lapsen ollessa väsynyt, nämä piirteet korostuvat entisestään. Lapsi ei jaksaa yrittää, vaan jättää tekemisen helposti kesken. Toisaalta lapset, jotka ovat sinnikkäitä, jaksavat vuorohoidon muuttuvan rytmin paremmin eikä väsyminen ole heille niin ongelmallista.

Vastaus- eli responsiivisuuskynnys kertoo, miten herkästi lapsi reagoi esimerkiksi ääniin, lämpötilan vaihteluihin, kosketukseen ja hajuihin. Tutkittavista lapsista kaksi reagoi herkästi (taulukko 3), mikä merkinnee vuorohoidossa sitä, että nämä lapset kokevat helpommin hälinän ja melun haittaavana. Hyvän sietokyvyn omaavat lapset jaksavat siten paremmin hektisissä ja levottomissa tilanteissa, joita vuorohoidossa voi ajoittain ilmaantua.

7 PÄÄTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen päätuloksia aamuhoidossa olivat lasten väsymys ja kiukuttelu, heräämisen hankaluus, aikuisen ja kavereiden läheisyyden tarve, ikävöiminen ja rauhalliset leikit. Iltahoitoon lähtö oli puolestaan helpompaa, mutta päiväunet saattoivat jäädä kesken, hoitopäivät olivat pitkiä ja yöunille rauhoittuminen oli hankalaa. Myös kavereiden puute, päivärytmin muuttuminen, väsymys ja leikkien hektisyys ilmenivät iltahoidossa. Viikonloppuhoidossa lapsia oli vähemmän, jolloin hoito oli yksilöllisempää, mutta toisaalta lapset kaipasivat kavereitaan. Toiminta oli viikonloppuina rauhallisempaa ja vapaamuotoisempaa sekä leikit olivat yleensä lasten mieluisia.

Lasten mielipuuhat liittyivät ryhmisten tarjoamaan toimintaan kuten leikkimiseen, musiikkiin, liikuntaan, kädentaitoihin ja satuihin. Näistä leikkiminen ja varsinkin kerran viikossa järjestettävä leikki- ja lelupäivä oli lapsista kaikista mieluisin. Myös kaverit olivat tärkeitä lapsille ja hoitajissa mukavinta oli yhdessä pelaaminen ja leikkiminen.

Kurjat jutut lasten näkökulmasta liittyivät joko ihmissuhteisiin tai ryhmisten toimintaan. Lapset mainitsivat ikävöimisen, kiusaamisen ja kavereiden puutteen ikävinä asioina. Toisaalta melu, pitkät hoitopäivät, päiväunet sekä soitto-, askartelu- ja laulutuokiot olivat joidenkin lasten mielestä kurjia asioita.

Vanhemmat kokivat hyvinä asioina vuorohoidon saatavuuden, pienen lapsiryhmän, kodinomaisuuden, joustavuuden ja päivärytmin. Hoitajien tutuus, pysyvyys, turvallisuus ja luotettavuus oli vanhemmista tärkeää. Huonoina asioina vanhemmat mainitsivat lasten jaksamisen vuorohoidossa, isot lapsiryhmät ajoittain ja joustamattomuuden äkillisissä töihin lähtötilanteissa. Vanhempien kehittämistoiveita olivat kiireettömyys ja lämminhenkisyys ilta- ja yöhoidoissa sekä varahoitajien riittävyys.

Aktiivisuus ja rytmisyys olivat niitä vanhempien arvioimia temperamenttipiirteitä, joilla on vaikutusta vuorohoitoon sopeutumisessa. Myös kaikki lapset kokivat olevansa liikunnallisesti aktiivisia. Säännöllistä rytmin säilymistä ja siten vuorohoitoon sopeutumista vaikeutti lasten väsymys niin aikaisin aamulla kuin iltahoidossa. Varsinkin iltahoidon jälkeen lasten oli vaikea rauhoittua yöunille.

Seuraavana tarkastelen joitakin tutkimuksen tuloksia verraten niitä aikaisempiin tutkimustuloksiin ja teoriaan. Aluksi pohdin tuloksia vuorohoidon osalta ja loppuosassa lukua paneudun temperamenttipiirteiden mahdollisiin vaikutuksiin vuorohoitoon sopeutumisessa.

Tässä tutkimuksessa tuli ilmi fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen läsnäolon piirteet vuorohoidossa. Fyysinen ja sosiaalinen läsnäolo korostuivat nimenomaan aikaisina aamun tunteina, jolloin lapset kaipasivat aikuisten läsnäoloa esimerkiksi sylissä olemista ja pelien pelaamista yhdessä hoitajan kanssa eniten. Psyykkinen läsnäolo ilmeni kuusivuotiaan pojan kertomana näin: *"Saa päättää, mitä haluaa tehdä"*. Hoitaja kuunteli lapsen mielipiteitä ja toiveita siitä, mitä lapsi halusi leikkiä tai pelata. Väisäsen (2003; 2007) mukaan ryhmäperhepäivähoidossa korostuukin fyysinen läsnäolo; lapsi huomioidaan yksilöllisesti ja esimerkiksi syliä on tarjolla varsinkin aikaisin aamulla ja myöhään illalla. Psyykkinen läsnäolo kuvaa puolestaan hoitajien halua ja kykyä kuunnella lasta ja ottaa huomioon lapsen kokemukset, toiveet ja mielipiteet. Sosiaalinen läsnäolo on yhteisöllistä läsnäoloa siten, että aikuinen osallistuu lapsen leikkeihin ja muuhun toimintaan.

Ryhmäperhepäivähoidossa korostuu vanhempien mukaan kodinomaisuus eli ilmapiiri on kodinomainen ja lapsiryhmä pieni. Toiminta on joustavaa, mikä tarkoittaa niin aukioloaikojen ja lasten hoitoaikojen kuin myös vuorohoitoyksikön toiminnan joustavuutta. Henkilökunta on yleensä ammattitaitoista. (Parrila 2007, 42.) Myös tässä tutkimuksessa vanhempien kokemukset olivat samansuuntaisia. Lapsiryhmä on yleensä pieni, toiminta on kodinomaista ja joustavaa sekä hoitajat ammattitaitoisia. Kuitenkin vanhemmat arvostivat hoitajien tuttuutta, pysyvyyttä, turvallisuutta ja luotettavuutta, mikä viittaa siihen, että vanhemmat arvioivat hoitajia lasten viihtyvyyden näkökulmasta. Vanhemmat pohtivat vastauksissaan lasten jaksamista vuorohoidossa, joten tutut ja pysyvät hoitajat antoivat luotettavan ja

turvallisen olon lapsen päivän sujumisesta myös vanhemmille. De Schipperin ym. (2002, 323) mukaan lapsi tarvitseekin aikaa, jatkuvuutta ja pysyvyyttä niin päiväkuin vuorohoidossa, mutta varsinkin epäsäännöllisinä hoitoaikoina työntekijöiden lämmin asenne lasta kohtaan on ensiarvoisen tärkeää.

Ryhmäperhepäiväkodeissa kodinomaisuuteen on liitetty myös normaaliin kotiympäristöön liittyvät askareet (Parrila 2007, 42). Toimintaan on siis kuulunut perinteisesti esimerkiksi leipomista ja pieniä siivoustehtäviä lasten kanssa. Tässä tutkimuksessa toiminta ryhmäperhepäiväkodeissa oli enemmän päiväkotimaista toimintatuokioineen ja toiminnan suunnitteluineen lapsiryhmälle. Tämä johtunee siitä, että lapsia oli aikaisempaa enemmän hoidossa ja ryhmäperhepäiväkotien aukioloajat sijoittuivat yhä enemmän aikaisemmista aamuista myöhäisempiin iltoihin, jolloin henkilökuntaresurssit olivat tarkkaan mitoitettuja eikä aikaa kodinomaiselle toiminnalle enää jäänyt. Vuorohoitoyksikköinä toimivien ryhmäperhepäiväkotien toiminta on näin ollen muuttumassa päiväkodinomaiseksi. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jaosto (2009) onkin huomauttanut, että suurimmat ja kiireellisimmät muutostarpeet lainsäädännön osalta liittyvät ryhmäperhepäiväkotitoiminnan epäselvään asemaan päiväkodin ja perhepäiväkodin välimaastossa sekä erityisesti kolmen tai useamman hoitajan ryhmäperhepäivähoitoyksiköiden toimintaan (Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjaukset 2009, 24).

Färkkilän ym. (2006, 48-49) mukaan päivähoidon lainsäädäntö ei määrittele erillistä lasten ja hoitohenkilökunnan välistä mitoitusta vuorohoidossa, vaikka hoidon luonne on iltaisin, öisin ja viikonloppuisin erilaista kuin päivisin. Erityisesti iltahoitoon kaivattaisiin lasten ja hoitohenkilökunnan välisen suhdeluvun pienentämistä, jolloin aikaa ja ohjausmahdollisuuksia jäisi yhtä lasta kohden enemmän. Tässä tutkimuksessa lasten leikit olivat tavanomaista hektisempiä iltahoidossa, joidenkin lasten hoitopäivät olivat pitkiä sekä lapset olivat väsyneitä ja levottomia iltahoidosta kotiin palatessaan. Nämä huomiot tukevat sitä tosiasiaa, että iltahoitoon tarvittaisiin enemmän aikuisia huolehtimaan iltojen rauhallisesta kasvuympäristöstä. Vanhempien yhtenä kehittämistavoitteena olikin iltaja yöhoidon laadun huomioiminen: kiireettömyys ja lämminhenkisyys sekä hoitajien riittävyys tulisi huomioida pieniä lapsia hoidettaessa.

Öhmanin (2004) mukaan vuoropäiväkodeissa lasten yksilölliseen huomioimiseen ei jää aikaa, kun sijaisia ei resurssisyistä palkata ja alati vaihtuva lapsiryhmä luo levottomuutta ja kiirettä. Vaikuttaa siltä, että kiire ja levottomuus on lisääntynyt myös ryhmäperhepäiväkodeissa, jotka toimivat vuorohoitoyksikköinä. Vanhempien mukaan joustavuus äkillisissä töihin lähtötilanteissa ei aina onnistu ja lasten mainitsemat kurjat asiat vuorohoidossa kuten melu, kiusaaminen ja ikävöiminen voivat merkitä henkilökuntaresurssien riittämättömyyttä. Aikaa yksilölliseen lasten huomioimiseen ei aina ole tarpeeksi.

Tässä tutkimuksessa kerran viikossa järjestettävä leikki- ja lelu päivä oli kaikille lapsille mieluinen. Vuorohoidossa leikkimiseen jäi aikaa myös varhaisen aamun ja myöhäisen illan tunteina. Leikin monipuolistamista siten, että aikuinen järjestäisi leikille aikaa, paikkoja ja resursseja tulisi lisätä yhä edelleen vuorohoidossa. Vuorohoidon vahvuutena voisi tulevaisuudessa olla leikkipedagoginen näkökulma siten, että leikkejä kehitettäisiin yhdessä lasten kanssa. Myös vuorohoidon työntekijöiden lisäkoulutus voisi suuntautua leikkipedagogisen toiminnan kehittämiseen.

Tässä tutkimuksessa selvitin myös lapsen temperamentin ja vuorohoidon piirteitä lasten ja vanhempien tulkitsemana. Johtopäätökset toimintasuosituksineen ovat oman kokemukseni kautta muodostettuja ja suuntaa antavia siitä, että temperamenttipiirteiltään erilaiset lapset tarvitsisivat erilaista huomiota vuorohoitoon sopeutumisessa. Ensinnäkin sekä vanhempien että lasten mainitsemista temperamenttipiirteistä ehkä voimakkaimpana ilmeni lasten aktiivisuuden taso, jolloin vuorohoidossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että liikunnallisesti aktiivisille lapsille on riittävästi ulkoilua, ulko- ja sisäliikuntaa sekä yleisesti paljon vapaavalintaista aktiivista tekemistä. Isommille lapsille kuten esikoululaisille ja toisaalta vilkkaille, paljon aktiviteetteja tarvitseville lapsille tenavapaini ja säkkinyrkkeily voisivat olla sopiva tapa purkaa energiaa.

Toiseksi tässä tutkimuksessa ilmeni lasten rytmisyys eli lapsen tarve säännölliseen biologiseen rytmiin. Pienten lasten säännölliset uni- ja ruokailuajat ovat jaksamisen kannalta tärkeitä asioita. Pohdittavaksi kuitenkin jää, miten säännöllinen unirytmistö pystytään toteuttamaan vuorohoidossa. Ainakin siihen tulisi kiinnittää huomiota, ettei lapsen tarvitsisi mennä iltahoidosta suoraan aamuhoitoon.

Tällöin yöunet jäävät todella lyhyiksi. Työnantajien tulisi huomioida pienten lasten vanhempien työajat siten, että lasten hoitoajat eivät vanhempien työaikojen takia vaihtelisi päivittäin, vaan vuorotyö ja siten vuorohoito olisi rytmitetty mahdollisimman järkevästi.

Tässä tutkimuksessa suurin osa lapsista oli ainakin tutkijan näkökulmasta temperamentiltaan helppoja lapsia, joten heidän sopeutuminen vuorohoitoon oli jokseenkin vaivatonta tutkimuksessa ilmenneistä ikävistä asioista huolimatta. Helpon temperamentin omaavalla lapsella on muun muassa säännölliset biologiset toiminnot, hän suhtautuu positiivisesti uusiin tilanteisiin ja ihmisiin sekä hän kykenee sopeutumaan muutoksiin ilman suurempaa ärsyyntymistä (Chess & Thomas 1986).

Temperamentiltaan vaikealla lapsella on puolestaan epäsäännölliset biologiset rytmit, hän suhtautuu kaikkeen negatiivisesti ja hän vastustaa muutoksia (Chess & Thomas 1986). Tällainen lapsi tarvitsisi erityistä huomiota vuorohoidossa. Hoitajien ymmärtävä ja positiivinen asenne huonosti sopeutuvan lapsen kohdalla olisi ensiarvoisen tärkeää. Temperamentiltaan vaikean lapsen kasvatuksessa ja hoidossa korostuvat myös yhteistyö vanhempien kanssa. Yhteiset kasvatustavoitteet ja lapsen kokonaisvaltainen ymmärtäminen auttaisivat lapsen sopeutumisessa vuorohoitoon.

Lapsen sopeutuminen vuorohoitoon sujuisi hyvin, jos lasten erilaiset tavat lähestyä tai vetäytyä uusissa tilanteissa tai vieraita ihmisiä kohdatessaan selvitettäisiin ennakkoon. Esimerkiksi hitaasti lämpenevän lapsen temperamenttiin kuuluu negatiivinen suhtautuminen kaikkeen uuteen (Chess & Thomas 1986; 2011). Tällainen lapsi tarvitsee aikaa, kärsivällisyyttä ja ymmärrystä tavallista enemmän, jotta lapsi oppisi luottamaan taitoihinsa ja rohkaistuisi nauttimaan yhteiselosta toisten ihmisten kanssa ja arkielämässä tapahtuvista muutoksista huolimatta.

Häiritsevyydeltään herkkä lapsi voi keskeyttää leikkimisensä pienistäkin häiritsevistä asioista kuten toisten läsnäolosta. Toisaalta tarkkaavuuden kestoltaan ja sinnikkyydeltään helposti luovuttava lapsi jättää tekemisen kesken heti, jos hän ei osaa jotain (Chess & Thomas 1986; 2011). Näille lapsille tulisi vuorohoidossa järjestää rauhallinen paikka ja tila leikkeihinsä ja muuhun toimintaan. Nämä lapset tarvitsevat myös enemmän aikuisen tukea esimerkiksi pelien pelaamisessa tai leikeissään.

Reaktioiden intensiivisyydeltään ja voimakkuudeltaan energinen lapsi ilmaisee surun, ilon ja kiukun voimakkaasti äännellen, kun taas reaktioiden intensiivisyydeltään ja voimakkuudeltaan vähemmän energinen lapsi tyytyy vaisumpaan ilmaisuun (Chess & Thomas 1986; 2011). Nämä molemmat ilmaisun energisyydeltään erilaiset lapset tarvitsevat aikuisen tukea tunteidensa ilmaisussa. Vuorohoidossa voisi lisätä esimerkiksi näyttelemistä, nukketeatteria, musiikkimaalausta ja -liikuntaa tai muita luovan ilmaisun keinoja, jolloin tunteiden ilmaisuun olisi nykyistä enemmän vaihtoehtoja myös vuorohoidon toiminnassa.

8 POHDINTA

Pohdintaosion alussa tarkastelen luotettavuutta. Pohdin omaa osuuttani tutkimuksen kulussa, tutkimusjoukon valikoitumista ja triangulaatiota tutkimuksen luotettavuuden lisääjänä. Luvussa 8.2 selvitän lapsitutkimuksen eettisyyttä ja viimeisessä luvussa 8.3 pohdin jatkotutkimusmahdollisuuksia.

8.1 Luotettavuuden tarkastelu

Tämän tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa painottuivat lasten haastatteluiden ja havainnoinnin ongelmat. Lasten ilmaisu ja kielellinen kehitys oli puutteellista, joten tutkijana jouduin pohtimaan, ymmärsinkö lapsia ja heidän tarkoituksiaan oikein. Havainnot lasten käytöksestä olivat tilannesidonnaisia ja pieniä yksittäisiä hetkiä lapsen senhetkisestä toiminnasta. Näin ollen tämä tutkimus on yksi tulkinta asioista. Vaikka pyrin objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen, tutkimus oli silti oma näkemykseni asioiden todellisuudesta. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 135) mainitsevat, että tarkasteltaessa objektiivisuuden ongelmaa on erotettava luotettavuus ja puolueettomuus totuuskysymysten lisäksi. Puolueettomuus merkitsee sitä, että tutkija ymmärtää ja kuulee tutkittaviaan itsenään eikä esimerkiksi oman kokemuksensa kautta.

Toisaalta pitkä työkokemukseni pienten lasten parissa on vahvistanut herkkyyttäni ymmärtää ja tulkita lasten toimintaa ja ajatuksia. Lasten on myös helppo lähestyä minua, koska ammattitaidon myötä toimin luonnollisesti ja avoimesti lasten kanssa. Huomioin lasten erilaisuuden ja kunnioitan heidän erilaisia tapojaan ilmaista itseään. Tässä tutkimuksessa kiinnitin erityistä huomiota siihen, että olin aidosti kiinnostunut ja kuunteleva aikuinen jokaiselle tutkittavalle lapselle tasapuolisesti. Ehkä siten tutkimuksen luotettavuuskin lisääntyi.

Tutkittavien lasten joukko valikoitui siten, että vanhemmilla oli vapaus valita, lähtevätkö he tutkimukseen mukaan. Tutkittava lapsiryhmä oli siten pieni ja ”suodattunut” otos mahdollisesta lapsijoukosta. Yleensä tutkimukseen osallistuukin tutkittavia, joilla ei ole erityisiä ongelmia tutkittavan ilmiön suhteen. Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys lisääntyisi, jos mukana olisi erilaisista lähtökohdista tulevia tutkittavia.

Tutkimusjoukko eli lasten lukumäärä oli pieni tässä tutkimuksessa, mutta vanhemmilta saatu tieto ja omat havaintoni lisäsivät aineiston kattavuutta. Kuitenkin, jos lapsia olisi ollut enemmän, myös määrällinen tutkimus olisi tullut joiltain osin kyseeseen esimerkiksi temperamenttipiirteitä tutkittaessa. Toisaalta, jos lapsimäärä olisi ollut suurempi, en olisi pystynyt haastattelemaan ja havainnoimaan lapsia yhtä intensiivisesti. Tutkimus ei ehkä olisi vienyt minua niin lähelle lapsen omakohtaista kokemusta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei kuitenkaan ole olemassa yksiselitteistä ja ongelmatonta ohjetta. Tutkimusta tulisi arvioida kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140.) Yksi tapa luotettavuuden lisäämiseen on triangulaatio, joka yksinkertaistaen tarkoittaa erilaisten metodien, useamman tutkijan näkökulman, tiedonlähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 143).

Triangulaatiossa on neljä päätyyppiä - aineistonkeruu usealta taholta, useamman kuin yhden tutkijan mukanaolo, erilaisten teoreettisten näkökulmien yhdistäminen ja monien eri menetelmien käyttö tutkimuksessa (Denzin 1978, Tuomen & Sarajärven 2009, 144-145 mukaan). Tässä tutkimuksessa käytettiin useita päätyyppisiä, jolloin puhutaan ”monitriangulaatiosta” (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 145). Ensinnäkin aineistoa kerättiin lapsilta ja vanhemmilta. Toiseksi teoreettisena näkökulmana oli sekä vuorohoito että temperamenttipiirteet. Kolmanneksi tutkimusmenetelminä käytettiin haastattelua, kyselyä ja havainnointia siten, että samoista ilmiöistä kerättiin tietoa eri menetelmin.

Triangulaation avulla tutkimukseen pyritään saamaan syvyyttä, jolloin tutkittava ilmiö voidaan nähdä useasta eri näkökulmasta. Kuitenkin ongelmana pidetään sitä, että triangulaation avulla ei voida määritellä totuuden paikkansapitävyyttä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 144). Kysymys lienee siitä, että totuus

muokkautuu jokaisessa tutkimuksen vaiheessa tutkimusaiheen ja tutkimusjoukon valinnasta johtopäätösten tekoon asti. Siten suurin tutkimuksen kulkuun vaikuttava tekijä on tutkija itse. Hänen valintansa ja omat näkemyksensä vaikuttavat tuloksen objektiivisuuteen tavalla tai toisella. Tieteellinen raportointi ei ole näin ollen ainoastaan tosiasioiden toteamista vaan merkitysten rakentamista (Luukka 2002, 26).

Tämän tutkimuksen luotettavuutta ja yleistettävyyttä olisi voinut lisätä etnografisen lähestymistavan avulla. Etnografisessa lapsitutkimuksessa tutkija on pidemmän aikaa yhtäjaksoisesti kentällä ja kerää aineistoa haastattelemalla, kyselemällä ja havainnoimalla lapsia sekä kirjoittamalla omakohtaisia päiväkirjoja (Raittila 2011). Myös vuorohoidon ja temperamentti- ja persoonallisuuden tutkimiseen etnografia olisi soveltunut hyvin. Tutkimuspaikkoja olisi tässä tapauksessa ollut vain yksi eikä vanhempien osallisuutta aineiston keruuseen olisi tarvittu ja siten myös lasten näkökulma olisi tutkimuksessa vahvistunut.

8.2 Lapsitutkimuksen eettisyys

Lasten tutkiminen vaatii tutkijalta eettistä pohdintaa. Alle kouluikäisiä koskevaan tutkimukseen tarvitaan vanhemmilta saadun luvan lisäksi myös lasten oma suostumus. Lasten haastattelu ja havainnointi on tapahduttava lasten ehdoilla siten, että lapsi ymmärtää ikätasolleen sopivalla tavalla, mistä tutkimuksessa on kysymys. Lasten kysymyksiin tutkimuksesta tulee vastata aivan kuin jos kyseessä olisi aikuinen tutkittava. Lasten kyvyt ja oikeudet osallistua ja vaikuttaa heitä itseään koskevissa asioissa ja elinympäristöissä ovatkin vahvistumassa. (Strandell 2010, 93.)

Toisaalta eettisyys lapsitutkimuksessa voidaan nähdä myös lasten suojeluna, jolloin valta ja vastuu lasten tutkimisesta on lasta ympäröivillä aikuisilla. Aikuisen ja lapsen valtasuhde on toisen näkemyksen mukaan aina epätasa-arvoinen, vaikka lapsi koettaisiin asiantuntijana omassa toimintaympäristössään. Nykyisin kuitenkin ajatellaan, että lasten ja aikuisten välillä ei ole sellaisia olennaisia eroja, joiden perusteella lapsia pitäisi tutkia erityisiä ikämäärittäviä lähestymistapoja käyttäen. (Strandell 2010, 92-93.) Tutkijan asenne ja persoonallisuus ovat joka tapauksessa hyvin olennainen osa tutkittaessa niin lapsia kuin aikuisia. Lisäksi kentällä eli

organisaatiolla, jossa lasta tutkitaan, on omat erityispiirteensä, joita tutkijan tulee kunnioittaa osana tutkimustaan. Tässä tutkimuksessa pyrin lapsilähtöisyyteen ja lapsen näkemiseen asiantuntijana omassa toimintaympäristössään. Aikaisemmin kasvattajana toimiessani minulla oli vastuu huolehtia lapsista ammattitaitoni ja eettisten periaatteitteni mukaisesti, mutta tutkijana roolini oli kuunnella ja kunnioittaa lasten omia ajatuksia ja näkemyksiä ilman sitoutumista lapsen jokapäiväiseen kasvatukseen ja huolenpitoon.

Tutkijan eettinen vastuu kohdistuu lapsitutkimuksessa erityisesti aineistonkeruuvaiheeseen ja lasten kohtaamiseen (Strandell 2010, 109). Tässä tutkimuksessa pidin tärkeänä lasten huomioimista yksilöinä omine toiveineen. Kunnioitin lasten tahtoa suhtautumalla heihin ystävällisesti, kiinnostuneesti ja tasa-vertaisesti. Näin tehdessäni lasten luottamus minua kohtaan vahvistui ja heidän oli helppo ”vastata hyvään hyvällä.” Mukavan aikuisen kanssa oli mukava jutella, leikkiä ja pelata. Tutkimukseen osallistuminen ja siihen vaikuttaminen onkin parhaassa tapauksessa yksi osa lapsen arkista toimintaympäristöä.

Tutkimukseen osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Vanhemmat olisivat voineet perua osallistumisensa tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Myös lasten osallistuminen oli vapaaehtoista siten, että kysyin lasten halukkuutta kertoa aisoistaan ja toisaalta lupaa seurata esimerkiksi lasten leikkejä joka kerta erikseen. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan esiintynyt peruuntumisia tai kieltäytymisiä, mikä viitannee siihen, että tutkimukseen mukaan valikoitunut joukko oli aidosti kiinnostunut tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkittavien anonymisuus on oleellinen osa eettistä pohdintaa. Tässä tutkimuksessa suojelin perheiden ja lasten tunnistamattomuutta ensinnäkin siten, että tutkittavat olivat kahdelta paikkakunnalta. Toiseksi en maininnut tarkasti perheiden taustatiedoista kuten perheiden koosta tai perhesuhteista, koska siihen ei tässä tutkimuksessa ollut tarvetta. Toki ymmärrän, että niillä olisi voinut olla vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Kolmanneksi tein tutkimusta huomioimalla tietoisesti sekä myönteiset että kielteiset asiat lasten arjessa. Siten tutkimuksen tulokset voidaan mahdollisesti paremmin hyödyntää vahvistamalla hyviä asioita perheen arjen ja vuorohoidon yhteensovittamisessa sekä huomioimalla lasten näkemykset vuorohoitoa kehitettäessä.

8.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tässä tutkimuksessa kolmevuotiaat kaipasivat äitiään hoitopäivän aikana ja toisaalta tarvitsivat eniten hoitajien läsnäoloa hoidossa ollessaan. Aivan pienten eli alle kolmivuotiaiden lasten vuoro hoitoa ei ole tutkittu, vaikka heitä on yhä enemmän vuorohoidossa. Olisi mielenkiintoista ja suotavaa ottaa selville, miten yksi- ja kaksivuotiaat lapset kokevat vuorohoidon? Toisaalta onko lasten ja hoitajien suhdelukua eli sitä, onko aikuisia riittävästi suhteessa aivan pienten lasten lukumäärään tutkittu? Entä miten hoitajien vaihtuvuus näkyy hoitolasten arjessa?

Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että joillakin lapsilla on pitkät hoitopäivät vuorohoidossa. Varsinkin esikoululaisilla päivä saattaa venyä siten, että lapsi on aamupäivällä esikoulussa ja iltapäivästä myöhäiseen iltaan hoidossa. Tai lapsi voi tulla aikaisin aamulla hoitoon, käydä esikoulussa välillä ja päästä kotiin hoidosta vasta myöhään iltapäivällä. Viimeisimmän tutkimuksen päivähoiton ylipitkistä hoitopäivistä on tehnyt Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen dosentti Marjatta Kalliala (HS.fi 2012). Kuitenkaan lasten kokemuksia hoitopäivien pituudesta ja niiden vaikutuksista ei ole tarkemmin tutkittu, vaikka asian tiedostavat vanhemmat ja henkilökunta päivähoitopaikoissa sekä yhteiskunnallisesti myös päivähoitoasioista päättävät viranhaltijat, tutkijat ja lakien säätäjät.

Jotkut lapset kokivat kiusaamista hoitopäivän aikana. Tutkittavana aiheena voisi olla kiusaamisen yleisyys päivähoitossa. Kuinka paljon kiusaamista esiintyy hoitopaikoissa ja miten lapset ja hoitajat suhtautuvat asiaan? Miten hankaliin tilanteisiin lapsen näkökulmasta voitaisiin puuttua? Onko päivähoitossa riittävästi aikuisia huomioimassa lasten kiusaamistilanteet? Mitä pienempi lapsi, sitä vähemmän hän osaa kertoa ahdistavista tilanteista. Kuuntelevan ja havainnoivan aikuisen läsnäolo olisi välttämätöntä ristiriitatilanteiden selvittelyissä.

Temperamentiltaan erilaisten lasten kasvatukseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Jokaiselle lapsille tehdään yhteistyössä vanhempien kanssa oma päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelma, jossa lasten yksilöllinen kehitys, yksilölliset tarpeet ja kasvatuskäytännöt otetaan huomioon. Onko kuitenkin tutkittu, miten hyvin henkilökunta on perillä esimerkiksi lasten temperamenttieroista tai miten hyvin hoitajat oikeasti huomioivat lasten yksilölliset tarpeet? Syrjään vetäytyvä lapsi

tarvitsee enemmän huomiota aikuiselta, kun taas hyvin sopeutuva lapsi viihtyy niin kavereiden kanssa kuin yksinkin. Monesti kuitenkin helppo lapsi huomioidaan arkaa useammin, koska helpon lapsen kanssa kommunikointi sujuu vaivattomammin.

Lasten omia ilmentämiskeinoja pitäisi tutkia enemmän. Nykyisin pyritään ottamaan huomioon lasten näkemykset tutkimuksessa, mutta onko lasten kaikkia ilmentämistarpeita tutkittu? Joku lapsi kertoo piirtämällä, toinen laulamalla, kolmas liikkumalla, neljäs leikkimällä tai monilla muilla tavoin. Tässä tutkimuksessa käytin piirtämistä haastattelun ja havainnoinnin ohella. Vaikka tutkittavat lapset halusivatkin piirtää, olisi kuitenkin tarvetta tutkimukselle, jossa lasten erilaiset ja vaihtelevat ilmaisukeinot tulisivat parhaiten esille. Tulevaisuuden haasteena onkin selvittää ja tutkimuksissa huomioida, millä tavoin lapset mieluiten ja parhaiten itseään ilmaisevat.

LÄHTEET

- Asetus lasten päivähoidosta 1973. www.finlex.fi. 15.10.2011.
- Bagley, C.R. 1990. Factor structure of temperament in the third year of life. *The Journal of General Psychology*, 118 (3), 291-297.
- Castrén, A-M. 2008. Päätyykö sukulaisuus? Verkostonäkökulma perhe- ja sukulaissuhteisiin eron jälkeen. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 233-256.
- Clark, A. & Moss, P. 2001. *Listening to young children. The Mosaic approach*. London: National Children's Bureau.
- Culpepper, S. 2007. *The temperament trap: Recognizing and accommodating children's personalities*.
http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_print.aspx?ArticleId=241. 22.11.2011.
- Chess, S. & Thomas, A. 1986. *Temperament in clinical practice*. New York: The Guilford Press.
- Chess, S. & Thomas, A. 2011. *The 9 temperament Traits. Is your child difficult to raise?* <http://childdevelopmentinfo.com/development/temp2.htm>. 25.10.2011.
- De Schipper, J.C., Tavecchio, L. W. C., Van IJzendoorn, M. H & Linting, M. 2002. *The relation of flexible child care to quality of center day care and children's socio-emotional functioning: A survey and observational study*. *Infant Behavior & Development* 26, 300-325.
- Eskola, J. 2010. *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 179-203.
- Färkkilä, N., Kaihiluoto, T. & Kivistö, M. 2006. *Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Syyskuu 2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2006:1.
- Hendrick, H. 2000. *The Child as a Social Actor in Historical Sources. Problems of*

- Identification and Interpretation. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) Research with children. London: Falmer, 36-61.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- HS.fi. 2012. Lasten päivähoito on rakennettu aikuisten tarpeisiin. www.hs.fi/a1305556145675. 21.2.2012.
- Jallinoja, R. 2006. Moderni familismi Teoksessa R. Jallinoja. Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jättämässä. Helsinki: Gaudeamus, 131-159.
- Kaiponen, S. 2005. Ympäri vuorokautisen päiväkodin arki: tapaustutkimus päiväkirjojen kuvailemana. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatustieteen pro gradu – tutkielma.
- Keltinkangas - Järvinen, L. 2004. Temperamentti -ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Kröger, T. 2005. Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat? Teoksessa P. Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Kelan erillisjulkaisuja, 206 -232.
- Laki lasten päivähoitosta 1973. www.finlex.fi. 15.10.2011.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. 29.4.2005/272 www.finlex.fi. 15.10. 2011.
- Lehto, A-M. & Sutela, H. 2008. Työssäolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977-2008. Helsinki: Tilastokeskus.
- Luukka, M-R. 2002. Mikä tekee tekstistä tieteellisen. Teoksessa O. Löytty & M. Kinnunen (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino, 13-28.
- Lyytinen, H., Eklund, K. & Laakso, M-L. 1998. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 52-57.
- Parrila, S. 2007. Ryhmäperhepäivähoitoselvitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:54.
- Presser, H.B. 2004. Working in a 24/7 economy: Challenges for American families. Extended abstracts from conference: Long working hours, safety and health: Toward a national research agenda. University of Maryland. <http://www.cdc.gov/niosh/topics/workscedules/abstracts/presser.html> 15.11.2011.

- Raittila, R. 2011. Lapsuudentutkimuksen menetelmät. Lapsuuden etnografia. Luentomateriaali 25.1.2011. Jyväskylän yliopisto.
- Rothbart, M. K. & Gartstein, M. A. 2008. Temperament. Encyclopedia of infant and early childhood development. Elsevier, 318-332.
- Räty, T. 2010. Pitääkö päivähoitoa järjestää yöllä. Sosiaaliturva 2010 (1), 26-27.
- Rönkä, A., Kinnunen, U. & Sallinen, M. 2005. Lapset, vanhempien työ ja perheen arki. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.) Työ leipälajina. Työ- ja organisaatiopsykologian perusreseptit. Jyväskylä: PS-kustannus, 287-309.
- Siltanen, A. 2011. Ympäri vuorokautisen päiväkodin johtamisen haasteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan Yamk-työ.
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Langström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimuksen seura ry, Nuorisotutkimusverkosto, 92-112.
- Strazdins, L., Korda, R.J., Lim, L.L-Y., Broom, D.H. & D'Souza, R.M. 2004. Around-the-clock: parent work schedules and children's well-being in a 24-h economy. Social Science & Medicine, 1517-1527.
- Thomas, A. & Chess, S. 1977. Temperament and development. New York: Brunner/Mazel.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Työaikalaki 9.8.1996/605 www.finlex.fi. 10.11.2011.
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.
- Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia. Varhaiskasvatusneuvottelukunnan jaosto varhaiskasvatuslainsäädännön kehittämiseksi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:28.
- Väisänen, T. 2003. Aamusta iltaan ja yötä myöten -lapsen arki vuorohoidossa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kajaanin opettajakoulutusyksikkö.
- Väisänen, T. 2007. Ryhmis. Ryhmäperhepäivähoito tänään. Helsinki: Tammi.

- Wilson, S. & Durbin C. E. 2011. Dyadic parent-child interaction during early childhood: Contributions of parental and child personality traits. *Journal of Personality*. Accepted Article: 10.1111/j.1467-6494.2011.00760.x.
- Öhman, K. 2004. Vuoropäivähoito on aikataulujen palapeliä. *Dialogi* 2004 (5), 20.

Kysely vuorohoidosta vanhemmille Lapsen nimi _____ ikä ___ v ___ kk

1. Miten lapsesi yleensä kokee vuorohoidon? _____

2. Miten sujuu hoitoon lähteminen ja hoidosta kotiin palaaminen?

Aikainen aamuhoito _____

Iltahoito _____

Viikonloppuhoito _____

2. Mistä vuorohoitoon liittyvistä mukavista asioista lapsesi kertoo kotona? (esim. kaverit, leikit, tapahtumat, ruoka, henkilökunta jne.) _____

3. Mistä vuorohoitoon liittyvistä ikävistä asioista lapsesi kertoo kotona? _____

4. Mitkä ovat Sinun mielestäsi tärkeitä asioita vuorohoidossa? _____

5. Mitä parannusehdotuksia tai muutostoiveita Sinulla on vuorohoitoon liittyen?

6. Muita ajatuksia vuorohoidosta? _____

Voit jatkaa vastauksiasi paperin toiselle puolelle.

Haastattelukysymykset lapselle

Pvm ____ Pvm ____ Pvm ____

Lapsi _____ Ikä _____

1. Onko Sinusta mukavaa olla hoidossa? _____

2. Mikä on mukavaa? (kaverit, ulkoilu, leikit, pelit, toimintatuokiot - kuten askartelu, laulaminen, soittaminen, piirtäminen, maalaminen, jumppa; hoitajat, ruokailu, päivälepo, kirjasto- tai muut vierailut jne.) _____

3. Mistä et pidä hoidossa? Mikä tuntuu ikävältä/kurjalta? _____

4. Miltä tuntuu herätä aikaisin aamulla kesken unien ja lähteä hoitoon? _____

5. Tykkäätkö olla illalla hoidossa? _____

6. Oletko ollut viikonloppuna ryhmiksessä? Mitä puuhailit? _____

7. Oletko ollut yötä ryhmiksessä? Miltä se tuntui? _____

8. Onko Sinulla kavereita hoidossa? Ketä? Näetkö heitä joka kerta, kun olet ryhmiksessä? _____

9. Mikä on hoitajissa mukavinta? _____

10. Millainen olet? (iloinen, surullinen, äkäinen, ujo, kaikkien kaveri, yksin viihtyvä, vihainen, avulias, naurava, itkevä, pelokas jne.) _____

11. Haluatko kertoa jotain muuta? _____

Havainnointilomake lapsesta pvm _____ pvm _____ pvm _____

Lapsi _____ Ikä _____

1. Hoitoon tuleminen

aamu klo__ jää mielellään __ ei haluaisi jäädä __ muita huomioita _____

iltapäivä klo__ jää mielellään __ ei haluaisi jäädä __ muita huomioita _____

Lapsi on väsynyt __ kiukkuinen __ iloinen __ vakava __ itkuinen __

muita huomioita _____

Lapsi alkaa leikkiä __ mitä ja kenen kanssa _____

turvautuu hoitajaan _____ miten _____

haluaa olla yksin __ mitä tekee _____

tekee jotain muuta __ mitä _____

2. Hoidosta lähteminen

iltapäivä klo__ lähtee mielellään __ ei haluaisi lähteä __

muita huomioita _____

ilta klo__ lähtee mielellään __ ei haluaisi lähteä __

muita huomioita _____

Lapsi on väsynyt __ kiukkuinen __ iloinen __ vakava __ itkuinen __

muita huomioita _____

3. Lapsen toiminta

Lepohetki: menee mielellään __ ei haluaisi mennä __

muita huomioita _____

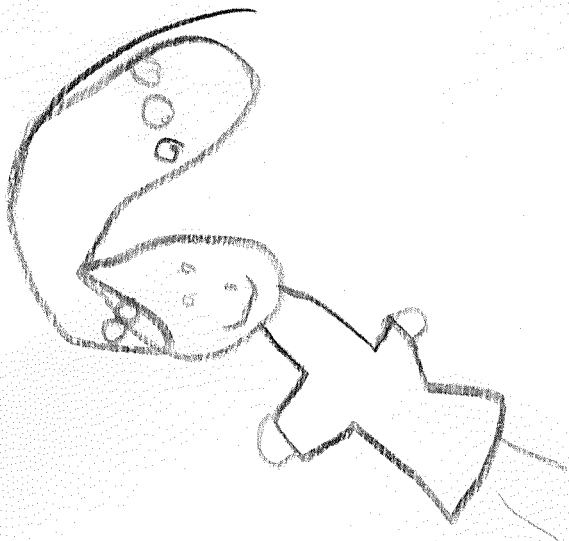
Lapsen leikit: yksin__ mitä _____

kaverin/kavereiden kanssa __ mitä _____

hoitajan kanssa __ mitä _____

Ruokailutilanne _____

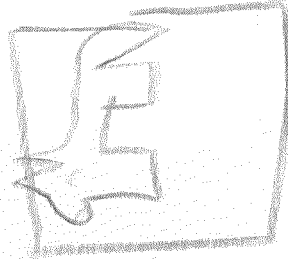
Muita huomioita lapsesta _____

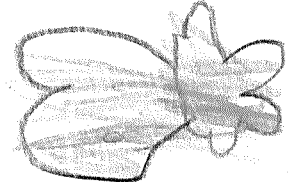
" PÄÄ (TEHTY AAMULLA) Tyttö 6v: (tehty aamulla)

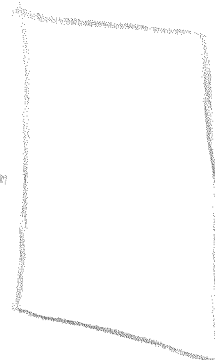
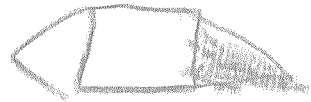
" tykkään tuoda perjantaina lelu "

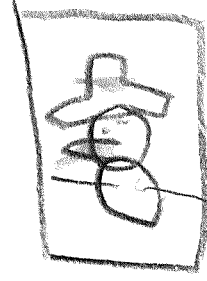
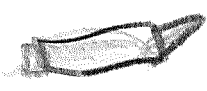
" tykkään koulussa leikkiä hevosilla "

" tykkään halsilla kotona halleani "

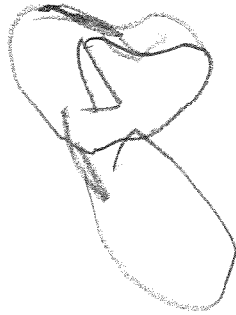

" tykkään piirtää "

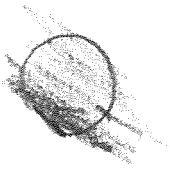

" tykkään värittää "

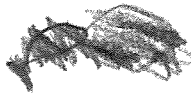
(TEHTY PÄIVÄLLÄ)

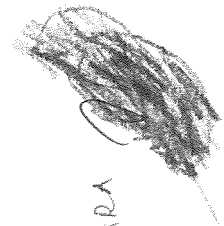
PERUNA

KALA

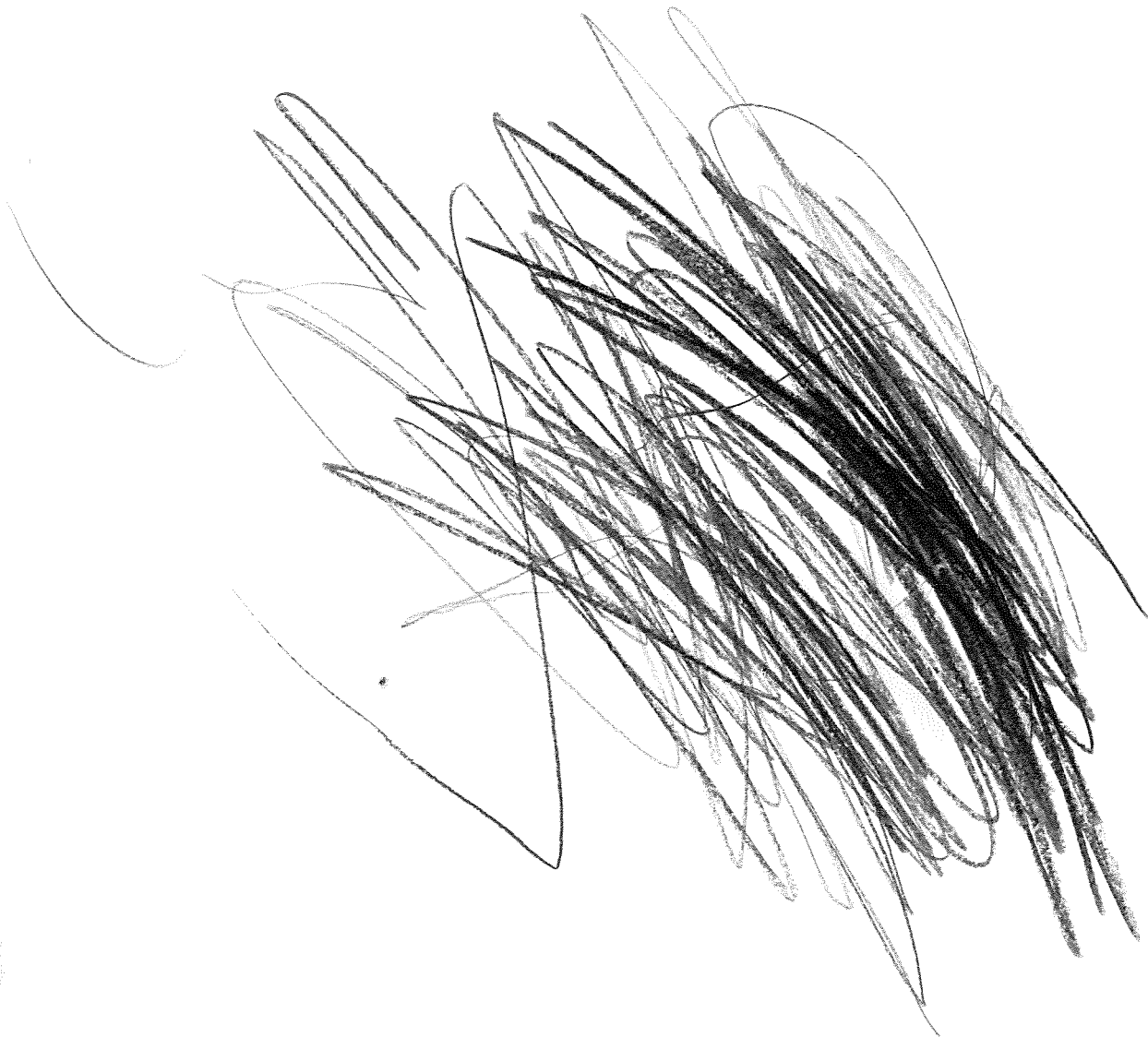

MAKARA

MAKARA

LIITE 9: "Päivakodin piha ja rappuset, niitä on kiva kävellä ylös". Poika 6v.

